ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

№ 80(5262)
Чацвер, 19 ліпеня 2001 года

Кошт у розніцу — 51 руб.

Актуаліі

Другое чаканне Маўра

Зласлівыя, нярэдка дэмагагічныя спрэчкі — абразы вакол творчасці Я.Маўра не сціхалі доўгія гады. У ход ішла і аглабельшчына. Сцвярджалі, што творы пісьменніка (а ён і парушыў звыклыя каноны і стэрэатыпы) — шкодныя (Е.Войніч "Чаму могуць навучыць дзяцей такія кнігі", газета Літаратура і мастацтва" ад 24 красавіка 1948 года), што ў аповесці "ТВТ" скажона паказваецца ў некаторых мясцінах наша савецкая рэчаіснасць "(М.Гамолка "Дзецям — добрыя высокаідэйныя кнігі", газета "Чырвоная змена" ад 5 студзеня 1952 года) і г.д., і да т.п. Пасля 1972 года, калі Маўру была прысвоена Дзяржаўная прэмія БССР (пасмяротна), а праз 11 гадоў рашэннем ЮНЕСКА юбілей празаіка адзначаўся ва ўсім свеце, крытыкі прыціхлі. Скончылася першае чаканне Маўра...

ЦЯПЕР пра творчасць Я.Маўра, які правёў чытачоў па ўсім зямным шары, спрачаюцца больш выкладчыкі беларускай літаратуры.

Аднойчы і да мяне звярнулася маладзенькая настаўніца:

— Ці не зрабіла я памылку? У космас паслала пячорнага першабытнага чалавека. Хацела (смяецца) прасачыць эвалюцыю маўраўскіх герояў. З іх першых крокаў па зямлі і аж да палёту да зорак Галактыкі ўжо ў наш век. Ці няма ў мяне нейкай тут штучнасці?

Аказваецца, настаўніца параіла прачытаць навукова-фантастычную аповесць "Чалавек ідзе" пяцікласнікам, а затым і наступны твор Я.Маўра "Фантамабіль прафесара Цыялкоўскага" з абмеркаваннем зямных і зоркавых падарожжаў-прыгод герояў пісьменніка. Адным словам, выкладчыца шукала падставы для параўнання, шукала сувязі на падставе дзейнасці маўраўскіх герояў, правёўшы з вучнямі дыскусію аб магчымасцях чалавека ў кантэксце герменеўтычнай сувязі. Што ж, Я.Маўр сапраўды даў настаўніцы магчымасць дыялогу, зарыентаванага на пошук асобасна прадметнай сувязі праз гістарычныя рэаліі вякоў. Ён гэта мог.

У кнізе слыннага Івана Паўлавіча Мележа "Жыццёвыя клопаты" прачытаў: "Янка Маўр адкрыў мне, які вялікі, багаты і прыгожы свет, што нас акружае, навучыў бачыць не толькі тое, што перад вачамі, але і далёка навокал".

Каб стаць дзіцячым пісьменнікам, трэба ім, як сцвярджаў В.Бялінскі, "нарадзіцца", быць асобай няўрымслівай, шчодрай, любячай, узвышанай. Янка Маўр быў менавіта такой асобай. Вось што расказала ў пісьме да аўтара гэтых радкоў пісьменніца Эдзі Сямёнаўна Агняцвет, з якой я ліставаўся працяглы час:

(Працяг на 3-й стар.)

НА ЗДЫМКАХ: Я.Маўр. Кактэбель. 1958 г.; Я.Маўр і В.Іпатава. 1959 г.; Я.Маўр на сустрэчы са школьнікамі.

Фота Ул.КРУКА.

Дзяржаўнае пытанне

Не толькі выстаяць, але і ўзняцца

Ужо стала традыцыяй правядзенне выязных пашыраных пасяджэнняў Камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе. Апошняе такое пасяджэнне адбылося ў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, дзе гаворка ішла пра становішча ў навуковай сферы і меры па ўдасканаленні заканадаўства ў гэтай галіне.

Асноўная вага навуковых даследаванняў у краіне прыпадае на НАНБ, але асобныя напрамкі фундаментальнай навукі атрымалі вельмі высокае развіццё і ў некаторых установах міністэрстваў адукацыі, аховы здароўя, сельскай гаспадаркі і харчавання (Акадэмія аграрных навук).

Нацыянальная акадэмія навук Беларусі была створана ў 1929 годзе на базе Інстытута беларускай культуры. Цяпер гэта 49 інстытутаў і 11 канструктарскіх бюро. Працуюць у НАНБ 10 тысяч 368 супрацоўнікаў, з іх навуковых супрацоўнікаў — 4417, дактароў навук — 496, кандыдатаў навук — 1813, 78 акадэмікаў і 112 членаў-карэспандэнтаў акадэміі навук.

Сёння перад беларускай фундаментальнай навукай стаіць па меншай меры некалькі праблем. Адна з іх — вельмі значнае адставанне па ўзроўні распачатых даследаванняў ад замежнай навукі. У першую чаргу гэта звязана з цяжкасцямі ў фінансаванні. Яно стабільнае, больш-менш рытмічнае, але недастатковае. І тое, што навуковыя супрацоўнікі атрымліваюць адносна меншую заработную плату, чым людзі, занятыя ў іншых сферах дзейнасці, моцна адбіваецца на прэстыжы навукі. Адставанне абумоўлена яшчэ і тым, што матэрыяльна-тэхнічная база дужа ўстарэла, адсутнічае неабходная навуковая інфармацыя. Па словах выконваючага абавязкі прэзідэнта Нацыянальнай акадэміі навук акадэміка І.Д.Валатоўскага, каб беларуская навука выйшла на належны ўзровень, яе фінансаванне павінна быць павялічана прыкладна ў 10 разоў.

Яшчэ адно важнае пытанне, якое стаіць перад нашай навукай, — старэнне кадраў. Сярэдні ўзрост кандыдата навук складае 43 гады, доктара навук — 61 год (у савецкі час адпаведна 41 і 51). Гэтыя лічбы — знешняя праява тых глыбінных працэсаў, што адбываюцца ў беларускай навуцы.

Вельмі шмат здольных людзей пакідае навуку і ідзе працаваць у іншыя сферы дзейнасці (унутраная міграцыя). Маючы актыўны жыццёвы патэнцыял, яны могуць быць і добрымі вучонымі, і добрымі менеджэрамі. Яны сыходзяць, і ў навуцы застаецца вялікі прагал. За мяжу выязджаюць (знешняя міграцыя) людзі з высокім навуковым патэнцыялам. Іх менш, але прыкладна 100 дактароў і кандыдатаў навук пакідаюць Беларусь штогод.

Каб беларуская навука выйшла на належны ўзровень, яе фінансаванне павінна быць павялічана прыкладна ў 10 разоў.

Як змагацца з міграцыяй? На думку І.Д.Валатоўскага, для тых, хто мігруе па ўнутраным механізме, важна заработная плата. Калі б яна складала 200-300 долараў, дык унутранай міграцыі не было б. Знешняя міграцыя характарызуецца двума матывамі. З аднаго боку — зарплата (за мяжой яна непараўнальна вышэйшая, чым у нас), а з другога — магчымасць задаволіць славалюбныя намеры ў навуцы. Гэтую частку мігрантаў утрымаць цяжэй, таму што ім трэба забяспечыць і навуковы працэс, і вельмі высокую зарплату.

На 10 гадоў пастарэла беларуская навука за апошняе дзесяцігоддзе. Скарацілася колькасць супрацоўнікаў Нацыянальнай акадэміі навук, не вырашаны многія праблемы ў ВНУ. Нават у сталічных універсітэтах загадчыкамі кафедраў нярэдка з'яўляюцца людзі без вучоных ступеняў. У гэтай сувязі паўстае пытанне пра неабходнасць выхавання навуковай змены.

Калі ўзяць для параўнання 1990 год, дык за гэты час колькасць аспірантаў у краіне павялічылася ў 1,6 раза. Але, прааналізаваўшы, колькі з іх заканчвае навучанне і абараняе дысертацыі, можна ўбачыць наступнае: выпуск павялічыўся ў 1,3 раза, а колькасць абароненых дысертацый зменшылася ў 1,6 раза. У 1990 годзе заканчвалі аспірантуру абаронай дысертацыі 12,6 працэнтаў выпускнікоў, летась — 6 працэнтаў (гэта — тыя, хто абараняецца ў аспіранцкі тэрмін). Такім чынам, эфектыўнасць работы аспірантуры значна ўпала.

Ёсць шэраг прапаноў, як вырашыць гэтую праблему. Адна з іх, якая атрымала падтрымку ўрада, — неабходнасць дапасавання розных узроўняў адукацыі (бакалаўрыята, магістратуры, аспірантуры). БДУ выйшаў з ініцыятывай, і ўрад зрабіў даручэнне Міністэрству адукацыі, ВАК і Нацыянальнай акадэміі навук прадугледзець пры распрацоўцы палажэння аб падрыхтоўцы навуковых і навукова-педагагічных кадраў, каб кандыдацкія экзамены здаваліся падчас вучобы ў магістратуры. Такім чынам, тры гады ў аспірантуры чалавек будзе займацца навуковымі даследаваннямі, а не паўтарэннем філасофіі і замежнай мовы.

— Нам трэба звярнуць сур'ёзную ўвагу на навукова-тэхнічную творчасць моладзі, — сказаў першы намеснік ВАК Беларусі У.П.Пархоменка, — інакш вялізнае войска аспірантаў так і застанецца для навукі малазначным. Цяпер многія, вывучыўшы замежную мову і асвоіўшы камп'ютэр, з'язджаюць яшчэ да завяршэння аспірантуры. І пры агромністых выдатках бюджэтных сродкаў эфектыўнасць такой аспірантуры — невялікая. А ўсё з-за таго, што мы не рыхтуем моладзь да навуковай працы.

Уладзімір Паўлавіч звярнуў увагу на тое, што алімпіяды як механізм адбору моладзі ў ВНУ — гэта не лепшы шлях: "Мы даём многа задач і мала часу — і перамагае той, хто больш і хутчэй усё рашыў. Але ж для навукі трэба не толькі такія людзі.

(Працяг на 2-й стар.)

Абітурыент–2001

Я ў рабочыя б пайшоў

Лета, такое ласкавае з яго бесклапотнымі канікуламі, выпускнікам прыносіць толькі хвалюючыя выпрабаванні, з якіх пачынаецца дарога ў самастойнае жыццё, выбар прафесіі, паступленне ў навучальныя ўстановы.

Штогод каля дзесяці тысяч юных мінчукоў аддаюць перавагу прафтэхвучылішчам. З нагоды правядзення прыёмнай кампаніі ва ўстановах ПТА наш карэспандэнт Ала Клюйко сустрэлася з начальнікам аддзела сярэдняй прафесійнай адукацыі ўпраўлення адукацыі Мінгарвыканкама Анатолем Максімавічам АНІСЬКОВЫМ. Прапануем яго каментар.

— Распачаць размову хочацца з прыемнай навіны. Новы навучальны год пачнуць у статусе прафесійна-тэхнічнага каледжа шэсць вышэйшых прафесійных вучылішчаў. А ўвогуле сістэма ПТА Мінска ўключае 31 навучальную ўстанову. Сярод іх вучылішчы будаўнічага, машынабудаўнічага профілю, сферы абслугоўвання насельніцтва, прыборабудавання, электронікі, лёгкай прамысловасці, чыгуначнага транспарту, кулінарыі, гандлю і шэраг іншых. Карацей кажучы, сістэма ПТА ў поўнай меры задавальняе патрэбы сацыяльна-эканамічнага комплексу горада ў кваліфікаваных рабочых і служачых.

Навучальныя ўстановы прафтэхадукацыі горада ажыццяўляюць практычныя меры па фарміраванні даступнай, адкрытай, бесперапыннай адукацыйнай сістэмы, што забяспечвае бясплатнае атрыманне прафесійна-тэхнічнай і агульнасярэдняй адукацыі, а таксама стварае ўмовы для працягвання навучання ў ССНУ і ВНУ. Кантынгент навучэнцаў складае ў сталічнай ПТА крыху болей за 20 тысяч чалавек. Іх падрыхтоўка праводзіцца па 193 прафесіях, 85 працэнтаў з якіх з'яўляюцца інтэграванымі. Пры гэтым амаль 10 працэнтаў прафесій дазваляюць выпускнікам займацца рамесніцтвам.

Характэрна для кожнага новага года пераўтварэнне ў колькасным і зместавым складзе прафесій з улікам тых патрабаванняў, якія выстаўляе нам сёння рынак працы. Да прыкладу, у 2001-2002 навучальным годзе трынаццаць ПТВ будуць працаваць па 15 пераўтвораных прафесіях.

Вучэбна-выхаваўчы працэс ва ўстановах ПТА ажыццяўляюць каля дзвюх тысяч работнікаў. На жаль, па-ранейшаму адкрытай застаецца праблема ўкамплектавання інжынерна-педагагічнага складу вучылішчаў. Так, вакансіі на пасады майстроў вытворчага навучання складаюць амаль што 50 працэнтаў. Але трэба прызнаць, што кіраўніцтва адукацыі горада шукае аптымальныя варыянты ў вырашэнні злабадзённага пытання.

Што тычыцца матэрыяльна-тэхнічнай абсталяванасці сталічных ПТНУ, дык яе можна лічыць здавальняючай. Але праблемы па абнаўленні вытворчай базы многіх устаноў пакуль застаюцца адкрытымі. Канешне, добрай падмогай у фінансавым плане з'яўляюцца пазабюджэтныя сродкі, якія папаўняюць вучылішчную казну, у асноўным за кошт выпуску карыснай прадукцыі. У мінулым годзе гэтая сума склала 1.388.713 тыс.руб., што раўняецца амаль 22 працэнтам ад агульнага паступлення з бюджэту. Таксама дадатковымі фінансавымі крыніцамі становіцца для прафтэхвучылішчаў навучанне насельніцтва па заяўках службаў занятасці, платная перападрыхтоўка рабочых кадраў.

Адной з пераваг прафесійна-тэхнічнай адукацыі можна назваць магчымасць атрымання ў ВПВ не толькі рабочай прафесіі, а і сярэдняй спецыяльнай адукацыі. 14 навучальных устаноў ПТА ўключаны ў сістэму бесперапыннай адукацыі ПТНУ — ССНУ — ВНУ, якая дае выхад самай здольнай моладзі на вышэйшую ступень адукацыі.

Выпуск ПТНУ сталіцы штогод складае каля васьмі тысяч кваліфікаваных рабочых і 500 спецыялістаў сярэдняй спецыяльнай адукацыі.

Дагаворная сістэма прафтэхустаноў з прадпрыемствамі і арганізацыямі горада дазваляе стварыць рацыянальную структуру падрыхтоўкі рабочых кадраў, вызначыць гарантыі ў праходжанні вытворчай практыкі навучэнцамі, а таксама, што самае галоўнае, і працаўладкаванне выпускнікоў. У сталіцы яго ўзровень складае сёлета 82 працэнты. Гэта лічыцца даволі высокім паказчыкам, што яшчэ раз пацвярджае адпаведнасць патрабаванням вытворчасці сённяшняй прафесійнай падрыхтоўкі ў ПТНУ.

Адметна і тое, што сацыяльная абарона падлеткаў з'яўляецца важнейшай функцыяй сістэмы прафтэхадукацыі. Яна застаецца адкрытай для задавальнення патрэб сірот, падлеткаў з недахопамі разумовага і фізічнага развіцця, інвалідаў, перасяленцаў з зон радыеактыўнага забруджання.

А ўвогуле на 2001-2002 навучальны год зацверджаны план прыёму ў колькасці 9.455 чалавек. Ён поўнасцю адпавядае балансу размеркавання выпускнікоў школ без уліку іншагародняй моладзі. Так, выпускнікамі дзевятых класаў сёлета сталі ў Мінску 24 тысячы чалавек, з іх паступаюць у ПТНУ 6.306. Адзінаццаць класаў скончылі 15182 чалавекі, а паступаюць у ПТНУ каля трох тысяч падлеткаў.

Трэба прызнаць, што ў апошнія гады склалася ўстойлівае тэндэнцыя павелічэння прыёму ў нашы ўстановы прафтэхадукацыі на 1,5-2 працэнты. Агульны конкурс сёлета можа скласці каля двух чалавек на месца. А па прафесіях банкаўскай справы, гандлю, мясаперапрацоўкі, сакратароў-машыністак і рэферэнтаў, закройшчыкаў і краўцоў, цырульнікаў, слесараў па рамонце аўтамабіляў, столяроў, павароў, кандытараў, афіцыянтаў конкурс можа павысіцца да чатырох чалавек на месца.

Конкурсны адбор ажыццяўляецца на аснове сярэдняга бала дакументаў аб адукацыі альбо вынікаў уступных экзаменаў. Больш дэталёва аб правілах паступлення можна даведацца ў прыёмных камісіях.

Лета–2001

Хмары не азмрочаць лета

Праблема фінансавання летняй працы і адпачынку для сістэмы прафесійна-тэхнічнай адукацыі і сёння застаецца адкрытай, не даючы ў поўнай меры выкарыстаць такія традыцыйныя формы, як, напрыклад, папулярныя сярод падлеткаў вучылішчныя летнікі ці будаўнічыя атрады. Найбольш безабароннымі ў гэтай сітуацыі застаюцца сіроты.

Але хмары рэчаіснасці не азмрочаць сёлетняга лета. Сталічныя прафтэхустановы прыкладаюць шмат намаганняў, каб падараваць сваім выхаванцам сонечны настрой.

Прыкладам таму стала шматпланавая работа Мінскага вышэйшага прафесійнага вучылішча электронікі, якое ўзначальвае Валерый Хасін.

Як зазначае кіраўнік установы, вучылішча першым у горадзе пачало працаваць па лініі другаснай занятасці. Гэтаму папярэднічала наладжванне трывалых стасункаў установы з гарадскім цэнтрам занятасці, якім кіруе Віктар Мяцельскі. Дзякуючы яго ініцыятыве ў ВПВ пачалі рэалізоўвацца многія доўгатэрміновыя праекты. Сутнасць партнёрства цэнтра занятасці і прафтэхустановы ў тым, што першы прадстаўляе фінансавыя сродкі, а другі — рабочую сілу, і ў выніку мары ператвараюцца ў рэальнасць. Так дзякуючы навучэнскім працоўным атрадам у вучылішчы адкрыты ўжо добра вядомы музей Уладзіміра Караткевіча, а таксама музей беларускай этнаграфіі.

Моладзь сваімі рукамі зрабіла поўны рамонт кабінетаў, сканструявала мэблю, сабрала цікавыя экспанаты, падрыхтавала даведачную літаратуру.

Сёлета ў поўным аб'ёме разгорнута работа па стварэнні ў вучылішчы педагагічнага кабінета і цэнтра прававых ведаў. Апошні набывае тут пэўную значнасць, бо МВПВЭ з'яўляецца ў горадзе апорным у эксперыменце па навучанні правам чалавека, асновам дэмакратыі і міжнароднаму гуманітарнаму праву.

Цяпер на аб'ектах установы задзейнічаны сорак чатыры навучэнцы пад кіраўніцтвам майстроў вытворчага навучання. А асноўная нагрузка другаснай занятасці выхаванцаў ВПВ ўскладзена на намесніка дырэктара па вучэбна-вытворчай рабоце Аляксандра Пугача. Але, як лічыць Аляксандр Іванавіч, напружанасць летняга перыяду яго дзейнасці цалкам апраўдана: падлеткі не толькі заняты патрэбнай справай, але і маюць грашовы прыбытак.

На жаль, пакуль няма чым разнастаіць адпачынак сірот. А іх займаецца ў ВПВ 25 чалавек. Гэтая складаная сітуацыя вельмі хвалюе намесніка дырэктара па выхаваўчай рабоце Галіну Дзёмкіну. Паводле слоў Галіны Уладзіміраўны, вучылішча застаецца сам-насам з гэтай праблемай. Даводзіцца ў індывідуальным парадку працаўладкоўваць на лета кожнага выхаванца, шукаючы дапамогу ў цэнтрах занятасці моладзі. Раней пытанне хоць часткова вырашалася праз арганізацыю выязных будаўнічых атрадаў, якія ствараліся пры падтрымцы пераважна Беларускага патрыятычнага саюза моладзі або іншых маладзёжных структур.

У гэтым жа годзе ад узгаданых арганізацый не паступіла ніводнай прапановы. А шкада. Хочацца ўсё ж верыць, што хмарнае лета не паўторыцца ў будучым, і кожнаму з навучэнцаў прафтэхустаноў хопіць яго цяпла.

Ала КЛЮЙКО.

Весткі з Іўеўшчыны

Насуперак наступствам

Іўеўскі раён — адзін з найбольш пацярпелых на Гродзеншчыне ад Чарнобыльскай катастрофы. Сёння ёсць дзве вёскі з правам на адсяленне. Гэта Збойск і Гердушкі. Усяго ж у раёне 80 населеных пунктаў, дзе пражывала больш за 15 тысяч чалавек (у тым ліку звыш чатырох тысяч дзяцей) і дзе забруджанасць глебы цэзіем — ад 1 да 5 Кі/км2. Таму мясцовыя ўлады аздараўленню і лячэнню дзяцей удзяляюць самую вялікую ўвагу. У адпаведнасці з рашэннем райвыканкама ў раёне працавала 29 аздараўленчых летнікаў, у якіх адпачывала больш як 1700 дзяцей. Упершыню на базе дзіцячых устаноў было адкрыта пяць летнікаў з кругласутачным знаходжаннем звыш 160 дашкольнікаў.

У апошнія гады дзякуючы намаганням кіраўнікоў раённай вертыкалі дзеці Іўеўшчыны атрымалі магчымасць адпачываць і ў краінах далёкага замежжа: Італіі, Іспаніі, Германіі, Польшчы, Вялікабрытаніі, Расіі. У іх сёлета адбылі 185 школьнікаў.

Двайная выгада

Іўеўскі раённы цэнтр занятасці насельніцтва ўзначальвае запар 10 гадоў Уладзімір Захар. Установа падтрымлівае шчыльную сувязь і аказвае ўсемагчымую дапамогу школам раёна. У бягучым навучальным годзе ва ўсіх 16 сярэдніх школах былі праведзены дні прафесійнай арыентацыі. Выпускнікоў школ запрасілі прайсці бясплатнае тэсціраванне, а ў выпадку непаступлення ў ВНУ ці ССНУ — звярнуцца ў цэнтр занятасці, зарэгістравацца тут, і ён дапаможа, зноў-такі бясплатна, што немалаважна, асвоіць прафесіі, якія карыстаюцца попытам на рынку працы. Тут можна атрымаць грунтоўныя кансультацыі па 150 прафесіях і спецыяльнасцях. За час вучобы на працягу да шасці месяцаў нават выплачваецца стыпендыя.

Сёлета цэнтр заключыў дагавор з раённым аддзелам адукацыі, у адпаведнасці з якім школам выдзелена пяць мільёнаў рублёў на выплату вучням — тым, каму споўнілася 14 гадоў і якія будуць заняты у дні летніх канікулаў на добраўпарадкаванні і ў бягучым рамонце сваіх школ. Гэта, безумоўна, двайная выгада. Па-першае, дзеці маюць магчымасць зарабіць пэўныя грошы і тым самым папоўніць сямейны бюджэт. З другога боку, яны вольны ад заняткаў час выкарыстаюць разумна і карысна.

Дзякуй за спагаду

Як паведамлялі сродкі масавай інфармацыі, нашай дзяржаве як найбольш пацярпелай у выніку катастрофы на Чарнобыльскай АЭС 39 краін свету аказваюць гуманітарную дапамогу. Недзяржаўныя арганізацыі Германіі, ЗША, Італіі, Канады, Даніі, Швейцарыі, Англіі і іншыя ў апошнія гады пастаўлялі ў Беларусь медыкаменты, медыцынскае абсталяванне, будаўнічыя матэрыялы, адзенне, абутак, прадукты харчавання і многае іншае, што неабходна нашым людзям.

За апошнія 10 гадоў больш за 400 тысяч дзяцей з Беларусі адпачывалі і аздараўляліся ў 29 краінах свету і найперш — у Італіі. Сярод іх былі і дзеці з нашага раёна. Яны засталіся вельмі задаволенымі і шчыра ўдзячнымі гэтым добрым, сардэчным, шчырым, спагадлівым людзям. Італьянцы, дарэчы, неаднаразова прыязджалі ў наш раён у сем'і, дзеці з якіх адпачывалі ў Італіі, каб бліжэй пазнаёміцца з нашай прыгожай краінай, яе шчырымі, адкрытымі, добразычлівымі, працавітымі і гасціннымі людзьмі. Сёлета сярод італьянскіх гасцей быў і Антоніа Джаніёлі — прэзідэнт асацыяцыі "Senso confine", у сям'і якога адпачывала школьніца з Даўнар. Прэзідэнт у першы свой прыезд наведаў дзіцячы садок і паабяцаў яму матэрыяльна дапамагчы. Пан Джаніёлі стрымаў сваё слова. Ён, у адпаведнасці з заяўкай, якую папрасіў скласці загадчыцу дзіцячага садка Зою Станіславаўну Дабаровіч, закупіў сорак камплектаў пасцельнай бялізны, магнітафон, кухонны і сталовы посуд, фарбу, шпалеры, клей і многа цацак ды гульняў для дзяцей. Дзякуючы гэтаму падарунку калектыў работнікаў садка разам з бацькамі правёў бягучы рамонт памяшканняў, стварыў дашкалятам прыгажосць і ўтульнасць. Мы шчыра ўдзячны чулым, спагадлівым італьянцам за дабрачыннасць і міласэрнасць.

Рыхтуем уласныя кадры

Сёлета па мэтавых накіраваннях у педагагічныя ВНУ і ССНУ будуць паступаць 46 лепшых выпускнікоў сярэдніх і базавых школ раёна. Гэта пераважна медалісты і вучні, узнагароджаныя граматамі. Раёну выдзелена 35 мэтавых месцаў на 11 факультэтах Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы, Мазырскага педінстытута, Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага універсітэта і Гродзенскага медыцынскага інстытута, а таксама ў Лідскім, Ваўкавыскім і Гродзенскім педагагічных каледжах. Раённыя ўлады небеспадстаўна лічаць: кадры педагогаў, медыкаў, як і іншыя, трэба рыхтаваць у першую чаргу з ліку лепшых выпускнікоў школ раёна.

Іван ГОВАР,
педагог Іўеўскай дапаможнай школы-інтэрната.

Кантакты

Будзем сябраваць з універсітэтамі

Інтэграцыя — адзін са стымулаў развіцця навукі і адукацыі. Гэтая ісціна вядомая і шматразова пацверджаная на практыцы ў гісторыі развіцця вышэйшых навучальных устаноў усяго свету. І ў тым ліку — Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы, які падтрымлівае шырокія міжнародныя сувязі, супрацоўнічае з ВНУ розных краін.

Адзін з прыкладаў такога супрацоўніцтва — Дні універсітэта Беластока, якія 15-16 чэрвеня адбыліся ў ГрДУ. Напярэдадні маштабнай сустрэчы ў Гродна прыехала прарэктар універсітэта Беластока Леанарда Дацэвіч. Яна і рэктар ГрДУ Сяргей Аляксандравіч Маскевіч сустрэліся з журналістамі і расказалі аб праграме маючага адбыцца мерапрыемства і сумесных планах дзвюх ВНУ на бліжэйшую перспектыву.

— У новым тысячагоддзі межы не павінны быць перашкодай для развіцця інтэграцыі ў сферы навукі, — адзначыў С.А.Маскевіч. — Кіраўніцтва двух суседніх універсітэтаў прыйшло да высновы, што сёння патрэбны новыя механізмы супрацоўніцтва, якія ўключылі б у гэты працэс шырокую студэнцкую і прафесарска-выкладчыцкую аўдыторыю.

Так узнікла ідэя правесці ў Гродне Дні універсітэта Беластока. А на наступны год запланаваны "ход у адказ" — прадстаўленне Гродзенскага універсітэта ў польскім горадзе.

Польская ВНУ рыхтуецца прадставіць у Гродне свае магчымасці ў самых розных галінах навукі, адукацыі, культуры, спорту. У планах — выстава навуковых выданняў, прэзентацыя ўсіх сямі факультэтаў навучальнай установы, прагляд фільма "Пан Тадэвуш", выступленне хору, студэнцкія спартыўныя спаборніцтвы.

Гродзенскі бок у якасці дружалюбнага жэсту вырашыў прысвоіць рэктару Беластоцкага універсітэта Адаму Ямрозу званне "Ганаровага доктара ГрДУ імя Янкі Купалы", пра што будзе аб'яўлена ва ўрачыстай абстаноўцы на цырымоніі адкрыцця Дзён універсітэта Беластока.

Але адна з асноўных мэт сустрэчы ўсё-такі заключаецца ў тым, каб вызначыць напрамкі магчымай інтэграцыі дзвюх ВНУ, у тым ліку і ў рамках міжнародных праграм, якія фінансуюцца Еўрасаюзам. А таксама — абмеркаванне магчымасцей пашырэння ўжо існуючага супрацоўніцтва. Напрыклад, па абмене студэнтамі. На сёння каля семідзесяці маладых людзей з Беластока атрымліваюць вышэйшую адукацыю ў ГрДУ, а ў польскай ВНУ, у сваю чаргу, вучыцца больш за два дзесяткі гродзенцаў.

Гэтыя дні будуць павязаны з адкрыццём у рамках універсітэта Беластока інстытута беларускай філалогіі, намечаным на кастрычнік 2002 года. У новай навучальнай установе плануецца рыхтаваць спецыялістаў у галіне беларускай культуры, этнаграфіі, гісторыі, сродкаў масавай інфармацыі і, канешне, мовы і літаратуры для далейшай работы ў Польшчы. Заняткі будуць весці польскія і беларускія прафесары і выкладчыкі, вучыцца таксама змогуць студэнты з абедзвюх краін.

Гэта — толькі першыя сумесныя планы дзвюх ВНУ, якія будуць пашырацца і паглыбляцца ў працэсе супрацоўніцтва. Дні Беластоцкага універсітэта ў Гродне сімвалізуюць галоўнае — гэты працэс пайшоў.

Лілія НАВІЦКАЯ.
("Гродзенская праўда")

Тое, што Беларускае рачное параходства перажывае крызіс, зразумела ўсім. Тым не менш яно працуе і паспяхова спраўляецца са сваімі задачамі. У тэхнічных вучылішчах рачнога флоту штогод праводзіцца набор і вядзецца падрыхтоўка высокакваліфікаваных рабочых.

Будні ПТА

Выбіраючы свой шлях

Пра тое, каго рыхтуюць цяпер рачныя вучылішчы, якія ў выпускнікоў магчымасці і перспектывы, расказаў нам дырэктар гомельскага тэхнічнага вучылішча № 30 рачнога флоту Уладзімір Фёдаравіч РЫЖАНКОЎ.

— Уладзімір Фёдаравіч, як вы лічыце, калі ў рачным параходстве наступяць перамены да лепшага?

— Яны ўжо адбываюцца. У Мазыры цяпер загружаецца 3300 тон калійных угнаенняў. Чатыры баржы і два цеплаходы павядуць іх у марскі порт Нікалаева, там, перагрузіўшыся на марскія судны, груз пойдзе ў Індыю. Гэта добрае святло ў доўгім тунэлі крызісу, у якім знаходзілася наша рачное параходства.

— Калі і як было адкрыта ваша вучылішча, адкуль яго вытокі?

— Наша вучылішча — адно са старэйшых не толькі на Беларусі, але і на тэрыторыі ўсёй постсавецкай прасторы. Яно было адкрыта ў адпаведнасці з Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 2 кастрычніка 1940 года і пачало падрыхтоўку кадраў са снежня 1940 года пад назвай Рамеснае вучылішча № 1. Потым было рэарганізавана ў ГПТВ-30, а з 1977 года — у тэхнічнае вучылішча № 30 рачнога флоту. У нашай навучальнай установе рыхтуюцца высокакваліфікаваныя рабочыя для рачнога флоту і прамысловых прадпрыемстваў. Толькі за пасляваенныя гады пуцёўку ў працоўнае жыццё тут атрымалі звыш сямі тысяч юнакоў.

— Вы самі гаварылі, што рачное параходства перажыло сур'ёзны крызіс. Як гэта паўплывала на вашу ўстанову, як вы з гэтым справіліся і ўтрымаліся на плаву?

— Даводзілася на ходу прыстасоўвацца да абставін. З-за распаду краіны рэзка знізіўся попыт на многія рачныя спецыяльнасці. А нашы ж выпускнікі патрабаваліся і працавалі на ўсіх рачных магістралях Саюза. Каб выжыць, шмат ад чаго давялося адмовіцца, многія спецыяльнасці, якім мы навучалі, вымушаны былі замяніць іншымі.

— Каго цяпер рыхтуюць у вучылішчы? Па якіх спецыяльнасцях? Як праводзіцца навучанне?

— Цяпер у нас звыш 500 навучэнцаў. Штогадовы набор складае каля 180 чалавек — будучыя суднавадзіцелі, сантэхнікі-газаэлектразваршчыкі, сталяры-цесляры і дзве групы кухараў. Раней была, але цяпер поўнасцю вырашана праблема з аплатай практыкі кухараў. Цяпер яны абслугоўваюць летнікі адпачынку. Заключаны дагавор са Слуцкай дывізіяй, кожны год ваенкамат адпраўляе 60 нашых кухараў служыць у армію па сваёй спецыяльнасці.

— Як выглядае педагагічны калектыў, хто выкладае, ці ёсць сярод педагогаў вашы выпускнікі?

— Усе выкладчыкі — высокакласныя спецыялісты, шмат гадоў аддалі рачному флоту. Сярод іх выпускнікі і нашага вучылішча, і факультэта рачнога флоту БелДУТа.

— Якія магчымасці вучылішча, яго матэрыяльная база?

— У вучылішчы ёсць актавая зала, тыпавыя спартыўная і трэнажорная залы з дастатковай колькасцю спартыўнага інвентару.

У сакавіку гэтага года Міністэрствам транспарту і камунікацый была прынята пастанова аб вытворчых стыпендыях. Як я ўжо гаварыў, у нас — звыш 500 навучэнцаў, з якіх на добра і выдатна вучацца 15, а 70 чалавек — дзеці-сіроты і дзеці з малазабяспечаных сем'яў. У мэтах заахвочвання навучэнцаў гомельскага ПТВ № 30 на пасяджэнні калегіі Мінтранса (22-23 лютага 2001 г., № 4) было прынята рашэнне аб мэтазгоднасці выдзялення 15 вытворчых стыпендый у памеры трох мінімальных зарплат кожная за кошт сродкаў арганізацый Міністэрства транспарту і камунікацый Рэспублікі Беларусь.

— Якія перспектывы ў выпускнікоў вучылішча, дзе яны могуць, калі пажадаюць, прадоўжыць навучанне па абранай спецыяльнасці?

— Кожны год 4-5 нашых выпускнікоў паступаюць у БелДУТ на факультэт рачнога флоту і 2-3 чалавекі — у Марскую акадэмію імя Макарава ў Санкт-Пецярбургу, з якой чатыры гады назад кіраўніцтва нашай краіны заключыла дагавор. Так што для нашых юнакоў усе рачныя і марскія шляхі адкрыты. І ў каго ёсць жаданне, той, скончыўшы наша вучылішча, можа і далей смела плысці ўверх па цячэнні.

Гутарку вёў
Аляксей ЮРЧАНКА.
("Гомельские ведомости")

Новыя падыходы

Аўтарскі клас у школе

Як удасканальваецца сёння школьная адукацыя, можна прасачыць на прыкладзе работы віцебскага ліцэя № 1.

Як вядома, два гады назад па ініцыятыве дырэктара ліцэя Раісы Грабоўскай і прарэктара Віцебскага медыцынскага дзяржаўнага універсітэта Яна Бекеша быў адкрыты віцебскі абласны біёлага-хімічны (медыцынскі) клас. Днямі адбудзецца яго першы выпуск.

Як паведаміў завуч ліцэя па вучэбнай рабоце Васіль Іванавіч Шашкоў, большасць выпускнікоў гэтага класа мае намер паступаць у наш медыцынскі універсітэт як самы прэстыжны не толькі ў Віцебскай вобласці, але і ў рэспубліцы. Некаторыя маладыя людзі вырашылі прадоўжыць адукацыю ў ветэрынарнай акадэміі, ва універсітэце імя Машэрава на тых факультэтах, дзе пераважаюць профільныя прадметы — біялогія і хімія. Паколькі выпускнікі "медыцынскага" класа — першыя ластаўкі абласнога эксперыменту, рабіць прагноз адносна іх стопрацэнтнага паступлення ў ВНУ пакуль ніхто не спяшаецца. Але конкурс мінулага года ў абласны біёлага-хімічны 10 клас быў ужо вышэйшым. А сёлета з пяці старшакласнікаў ад кожнага раёна патрэбна будзе выбраць толькі аднаго. Праўда, В.Шашкоў не выключае, што з аднаго раёна па конкурсе можа прайсці адразу некалькі чалавек, а з другога не пройдзе ні адзін. Трэба будзе выбраць лепшых з лепшых. Сёння ў ліцэй тэлефануюць з іншых абласцей рэспублікі. Жадаючыя трапіць у наш "медыцынскі" клас ёсць нават у Мінскай вобласці.

У чым перавага гэтага новаўвядзення ў ліцэі? У сельскіх школах нялёгка дабіцца высокага ўзроўню падрыхтоўкі падлеткаў да паступлення ў ВНУ з высокімі конкурсамі. Каб паступіць, напрыклад, у медыцынскі універсітэт, сёння неабходна мець або добрага рэпетытара, або вучыцца ў школе новага тыпу. На сяле не заўсёды можна знайсці моцнага рэпетытара, ды і грошай гэта каштуе немалых. А ў ліцэі вучаць добра і бясплатна.

Ёсць у школе № 37 яшчэ адно новаўвядзенне: 25 чэрвеня пачаліся экзамены ў 8-ы, "аўтарскі", клас вядомага настаўніка матэматыкі Міхаіла Волкава, які пачынаючы ўжо з пятага класа працуе з вучнямі па сваёй праграме, у аснове якой — адна з лепшых праграм па матэматыцы ў былым СССР. Аўтарскі клас — гэта тварэнне Міхаіла Мікалаевіча. Ёсць упэўненасць, што і вынікі творчай работы настаўніка будуць выдатнымі. Дарэчы, восенню мінулага года рэспубліканская камісія па атэстацыі ліцэя прызнала, што па ўзроўні інтэлекту клас М.Волкава — лепшы ў краіне. Вопыт працы заслужанага настаўніка матэматыкі, пра які вядома не толькі на Беларусі, але і ў СНД (ён выхаваў больш за 50 пераможцаў рэспубліканскіх алімпіяд і 6 пераможцаў сусветных алімпіяд), гарантуе якасць ведаў дзяцей па матэматыцы.

І яшчэ. Сёння пры паступленні ў многія ВНУ ўведзены экзамены па геаграфіі і замежнай мове, у прыватнасці англійскай. Таму калектыў выкладчыкаў ліцэя вырашыў у гэтым годзе, адказваючы на запыты дзяцей і бацькоў, адкрыць клас, дзе б вучні разам з матэматыкай вывучалі і геаграфію. Так узнік прыродазнаўча-матэматычны клас, у які, як і ў астатнія профільныя класы, патрэбна здаваць уступныя экзамены.

Г.ВОЦІНЦАВА.
("Народнае слова")

Правы дзіцяці

Дзеці-сіроты чакаюць цяпла і ласкі

Другі год Беларускі дзіцячы фонд разам з Міністэрствам адукацыі рэспублікі і "Народнай газетай" праводзіць акцыю "Падорым сонца дзецям". Сёлета яна праходзіць пад дэвізам "Сямейнае цяпло і ласку — дзецям-сіротам". У Магілёўскай вобласці гэтую акцыю праводзяць Магілёўскае абласное аддзяленне Беларускага дзіцячага фонду і ўпраўленне адукацыі аблвыканкама. Яе мэта — не толькі ўладкаванне дзяцей-сірот у сем'і на час летніх канікул, але і пад апеку, у прыёмныя сем'і і на ўсынаўленне.

Каля 1500 дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў, выхоўваюцца ў 13 школах-інтэрнатах і 3 дашкольных дзіцячых дамах вобласці. Раней ад 500 да 700 дзяцей-сірот з інтэрнатных устаноў аздараўліваліся на базах адпачынку рэспублікі і вобласці. Але ў гэтым годзе з-за недахопу сродкаў (на аздараўленне дзіцяці-сіраты прадугледжана 70000 рублёў, а кошт пуцёўкі ў любы загарадны летнік значна вышэйшы) аздараўленчыя летнікі ствараюцца ў саміх школах-інтэрнатах. У чэрвені такі летнік быў адкрыты на базе Мсціслаўскай школы-інтэрната, у ліпені — у Касцюковіцкай і Бялыніцкай, а ў жніўні — у Хоцімскай і Бабруйскай школах-інтэрнатах. Прычым Бабруйская школа-інтэрнат размешчана амаль у цэнтры горада, на адной з ажыўленых вуліц, і цяжка ўявіць, як можна арганізаваць адпачынак 120 дзяцей на асфальце. Хаця значная частка дзяцей-сірот выедзе ў час канікул на аздараўленне за мяжу, аднак на працягу лета ў інтэрнатных установах вобласці будзе знаходзіцца яшчэ каля 700 дзяцей. А ім жа таксама трэба недзе адпачыць.

Некаторым дзецям вельмі пашанцавала: пасля часовага знаходжання ў сем'ях іх бяруць пад апеку або ў прыёмную сям'ю. На пачатку лета ўладкаваны ў прыёмныя і апякунскія сем'і па двое дзяцей з Мсціслаўскай і Касцюковіцкай школ-інтэрнатаў і пяць — з Глускай. У Асіповіцкім дзіцячым доме з 14 дзяцей-сірот, што знаходзяцца на аздараўленні ў сем'ях, якія не маюць з імі сваяцкіх адносін, плануецца афармленне апекі на 5 дзяцей: у адну сям'ю хочуць узяць траіх дзяцей і ў дзве — па аднаму дзіцяці. Добры пачатак пакладзены, і хочацца спадзявацца, што прапаноў з боку нашых гуманных землякоў будзе значна больш.

Сем'і, якія хочуць узяць дзіцясірату на любы перыяд летніх канікул, а таксама пад апеку, на ўсынаўленне або ў прыёмную сям'ю, звяртаюцца за дазволам у райаддзелы адукацыі па месцы жыхарства. Дзяцей жа можна ўзяць з 2-х магілёўскіх і бабруйскага дзіцячых дамоў (там выхоўваюцца дзеткі з 3 да 7-8 год), Хоцімскай, Мсціслаўскай, Касцюковіцкай, Бабруйскай, Бялыніцкай, Круглянскай, Глускай, Раснянскай (Дрыбінскі раён), Дараганаўскай (Асіповіцкі), Асіповіцкай школы-інтэрната і з Асіповіцкага дзіцячага дома (дзеці з 7 да 14 гадоў). Інтэрнатная ўстанова выплачвае сям'і, якая ўзяла на адпачынак дзіця, грашовую дапамогу на харчаванне. Дзецям ад 6 да 11 гадоў — па 1516 рублёў у дзень, а дзецям ад 11 да 17 гадоў — па 1650 рублёў у дзень. На перыяд канікул да гэтых сум дадаецца яшчэ па 10 працэнтаў. Дапамога выплачваецца адразу або на працягу тэрміну знаходжання дзіцяці ў сям'і. У выпадку апекі дапамога на дзіця, а ў прыёмнай сям'і дапамога і зарплата бацькам-выхавацелям выплачваецца раённымі аддзеламі адукацыі.

Зінаіда ГАЛАНАВА,
намеснік старшыні праўлення абласнога аддзялення Беларускага дзіцячага фонду.
("Магілёўская праўда")

Галерэя мастацтваў пад адкрытым небам размясцілася ў гомельскім скверы імя Андрэя Грамыкі. Тут ужо ўстаноўлена некалькі скульптур з каменя. Па рашэнні ўдзельнікаў апошняга пленэра скульптараў, які праходзіў на Гомельшчыне, усе работы з дрэва перададзены гораду і павінны быць устаноўлены у скверы для агульнага агляду.

НА ЗДЫМКУ: скульптуры з дрэва (выраблены на мінулым рэспубліканскім пленэры), устаноўленыя ў гарадскім скверы.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА.

Сацыяльнае супрацоўніцтва

У жыцці важны першы крок

Вельмі многае ў жыцці залежыць ад першага кроку, зробленага на пачатку шляху. Трынаццаці выпускнікам гомельскага ПТВ-67 будаўнікоў і аднаму выпускніку мінскага ПТВ-63 будаўнікоў пачаць працоўную біяграфію ў правільным кірунку на мінулым тыдні дапамог Гомельскі гарвыканкам.

З падачы гарадскога цэнтра занятасці ён забраніраваў трынаццаці юнакам рабочыя месцы на шэрагу гомельскіх прадпрыемстваў і арганізацый. Гэтая дапамога тым больш важкая, што аказана яна дзецям-сіротам, спадзявацца ў жыцці якім даводзіцца часцей толькі на сябе. У выключных выпадках на дапамогу ім прыходзіць дзяржава.

У гэты ж дзень было прынята рашэнне аб арганізацыі часовай працоўнай занятасці на перыяд летніх канікул для 194 навучэнцаў ГПТВ-126 народных мастацкіх промыслаў, Гомельскага вышэйшага прафесійнага вучылішча электратэхнікі, сярэдняй школы № 33, музычна-педагагічнага каледжа імя Выгоцкага, ГДУ імя Ф.Скарыны. Займацца яны будуць рамонтам мэблі і вырабам наглядных дапаможнікаў, рамонтна-будаўнічымі работамі і педагагічнай дзейнасцю.

("Гомельские ведомости").

Пытанне — адказ

У гімназію — праз экзамен?

У гімназіі № 2 абласнога цэнтра не першы год праводзяцца экзамены для шасцігодак, па выніках якіх адны дзеці залічаюцца ў пачатковыя класы, а іншыя "адсейваюцца". Але ж праграма пачатковай стадыі навучання гімназіі абсалютна ідэнтычная адпаведнай праграме навучання звычайнай сярэдняй адукацыйнай школы. Узнікае пытанне: навошта патрэбны экзамены для шасцігадовых дзяцей?

Людміла СІМАНЮК.
г. Брэст.

Адказвае чытачцы дырэктар гімназіі № 2 Ларыса КАЛУГІНА:

— Сістэма залічэння дзетак у пачатковыя класы на аснове гутаркі, якая праводзіцца ў прысутнасці бацькоў, практыкуецца ў гімназіі ўжо шосты год. Такі парадак набору вучняў замацаваны ў статуце нашай навучальнай установы.

Адміністрацыя вымушана была пайсці на такое рашэнне, таму што прыняць усіх жадаючых мы не ў сілах. Мяркуйце самі — сёлета бацькамі пададзена 176 заяў, а набірае гімназія ўсяго тры класы па 20 чалавек. Адсюль і неабходнасць адбіраць найбольш падрыхтаваных да школы хлопчыкаў і дзяўчынак, бо пасля чацвёртага класа ім давядзецца здаваць экзамены, каб трапіць у гімназічныя класы. Дарэчы, дзеці, якія не праявілі сябе падчас гутаркі, не пазбаўляюцца магчымасці паступіць у гімназічны клас у далейшым. Пасля чатырох год навучання ў агульнаадукацыйнай школе можна зноў праверыць веды свайго дзіцяці: экзамены ў нас адкрытыя, і здаваць іх мае права любы вучань з брэсцкіх школ.

А праграма навучання ў пачатковых класах гімназіі № 2 усё-такі больш інтэнсіўная, чым у іншых агульнаадукацыйных школах. Дзеці пачынаюць вывучаць замежныя мовы ўжо з падрыхтоўчага класа. Да таго ж увесь курс базіруецца на спецыяльнай праграме фарміравання і развіцця творчых здольнасцей у малодшых школьнікаў, якая рыхтуе вучняў да далейшага навучання ў гімназічных класах.

Гэтую інфармацыю пацвердзіла ў тэлефоннай размове і загадчыца аддзела адукацыі адміністрацыі Маскоўскага раёна г. Брэста Лідзія ЖЫЛІЧ.
("Заря")

Дзяржаўнае пытанне

Не толькі выстаяць, але і ўзняцца

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Ёсць "тугадумы", якія за тры гадзіны могуць гэтыя 20 задач і не рашыць. Але за тры дні, ці нават за тры тыдні яны справяцца з імі лепш, прапануюць некалькі варыянтаў, нестандартныя рашэнні і інш. І, магчыма, для навукі такія людзі акажуцца больш карыснымі, чым нехта з імклівым розумам і добрай памяццю".

З 1996 па 2000 год колькасць людзей, што атрымалі вучоныя ступені, вырасла ў краіне ў 1,6 раза (у 2000 годзе доктарскую дысертацыю абаранілі 112 чалавек, кандыдацкую — 594). Але актуальнасць тэматыкі дысертацый, на думку многіх удзельнікаў пасяджэння, выклікае трывогу: усё тут аддадзена на водкуп спашукальніка і яго навуковага кіраўніка. Сістэма каардынацыі тэматыкі ў краіне практычна адсутнічае. Напрыклад, ідзе рэформа школы, і ёсць шмат дысертацый па педагагічных і псіхалагічных навуках. Але непасрэднай сувязі паміж рэформай і тэматыкай дысертацыйных даследаванняў, на жаль, няма.

Узровень развіцця навукі ў многім залежыць ад ступені развіцця эканомікі, экалагічнай сітуацыі ў краіне, інтэлектуальнага і культурнага ўзроўню грамадства. У сваю чаргу тэмпы развіцця навукі вызначаюцца перш за ўсё заканадаўчай базай, усёй сістэмай законаў і нарматыўных актаў краіны.

Пра заканадаўчае забеспячэнне развіцця навуковай дзейнасці паведаміў удзельнікам пасяджэння старшыня Камісіі па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе І.В.Катляроў. Усе пагадзіліся, што сёння наша краіна мае лепшую прававую базу на прасторах СНД. Падводзячы вынікі працэсу па прыняцці законаў у сферы навукі, Ігар Васільевіч адзначыў, што яны змаглі ў пэўнай ступені вырашыць многія навуковыя праблемы. Але па-ранейшаму нізкі сацыяльны статус навуковага работніка, нізкая яго заработная плата і недастатковая сацыяльная абарона. Вельмі вялікая праблема — матэрыяльнае забеспячэнне прыкладных і фундаментальных даследаванняў. "Мы дужа спадзяёмся, што ў бліжэйшы час будзе прыняты Кодэкс законаў аб навуцы, праект якога знаходзіцца цяпер у Палаце прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу, — многія праблемы тады ўдалося б вырашыць", — сказаў І.В.Катляроў.

Камісія па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе дамаглася ўнясення змяненняў у Закон аб падатку з фізічных асоб, і цяпер вучоным ужо не прыйдзецца запаўняць дэкларацыю і плаціць падатак з сукупнага даходу. Гэта было вельмі нязручна і не давала магчымасці многім з іх працаваць у ВНУ, рыхтаваць сабе змену. Цяпер члены камісіі лічаць вельмі важным дабіцца істотных змяненняў і ў Падатковым кодэксе — зніжэння падатковай нагрузкі перш за ўсё ў навуковай, навукова-тэхнічнай і інавацыйнай сферах.

Калі навука сёння не атрымае падатковых ільгот, то ёй будзе вельмі складана развівацца далей.

Адным з істотных недахопаў айчыннай падатковай сістэмы з'яўляецца вялікая колькасць выплат, збораў і адлічэнняў у розныя бюджэтныя і небюджэтныя фонды. Як сказаў у сваім выступленні старшыня Дзяржаўнага камітэта па навуцы і тэхналогіях акадэмік А.І.Леснікові̌ч, высокі сабекошт навукова-тэхнічнай прадукцыі вызначае той факт, што доля ўключаных у яго падаткаў у навуковай сферы большая, чым у прамысловасці (адпаведна 53 і 36 працэнтаў). Прынцыповым недахопам падаткаабкладання ў навукова-тэхнічнай сферы з'яўляецца і тое, што мае льготы не сама навуковая дзейнасць, а асобныя ўстановы: хтосьці атрымлівае, а хтосьці — не. Між тым удзельнікі пасяджэння перакананыя: льготы павінен мець від дзейнасці, незалежна ад таго, хто гэту дзейнасць ажыццяўляе. "Мы ўпэўнены, — сказаў І.В.Катляроў, — што калі навука сёння не атрымае падатковых ільгот, то ёй будзе вельмі складана развівацца далей".

Асноўны закон, над якім працуе цяпер Камісія па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе, — аб бюджэце Рэспублікі Беларусь на 2002 год. Сёння відавочна не хапае сродкаў на развіццё навукі і вырашэнне навуковых праблем. І камісія хацела б дабіцца, каб выдзеленых з бюджэту сродкаў хапіла, прынамсі, на нармальнае функцыянаванне навуковых арганізацый, нармальную зарплату, замацаванне навуковых кадраў, пастаўку навуковага абсталявання і літаратуры.

На жаль, удзельнікі пасяджэння канстатавалі невыкананне прынятых законаў. Так, на працягу ўжо пяці апошніх гадоў не выконваецца Закон аб бюджэце ў частцы выдаткавання. Як паведаміў А.І.Леснікові̌ч, у 2000 годзе недафінансаванне сферы было на ўзроўні сямі мільярдаў рублёў — гэта ўвесь бюджэт фонду фундаментальных даследаванняў, ці палова базавага фінансавання НАНБ.

У Законе аб навуковай дзейнасці прадстаўлены комплекс мер па матэрыяльнай падтрымцы навуковых работнікаў. Але галоўнае яго патрабаванне (сярэдняя зарплата навуковага і навукова-педагагічнага работніка павінна быць у паўтара раза вышэйшай, чым у прамысловасці) — не выконваецца.

І.В.Катляроў адзначыў, што трэба ўнесці змяненні ў Закон аб Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, дзе былі б прадугледжаны і фінансаванне НАНБ асобным радком у бюджэце, і сацыяльныя гарантыі работнікам акадэміі, і зарплата. Каб НАНБ функцыянавала на належным узроўні, а яе працаўнікі мелі належны сацыяльны статус і належнае ўзнагароджанне.

Цяпер, на выязным пашыраным пасяджэнні Камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе з удзелам навуковай эліты краіны, ішла сур'ёзная размова аб праблемах айчыннай навукі. Члены камісіі пастараліся ўважліва выслухаць прафесіяналаў, вывучыць праблемы, што існуюць у навуковай сферы, і акрэсліць меры, якія неабходна прымаць у галіне заканадаўства. Парламентарыі звярнуліся да навукоўцаў з просьбай дапамагаць ім у распрацоўцы новых законаў. Бо, як сказаў І.В.Катляроў, без вырашэння многіх праблем беларускай навукі перспектыў у яе няма.

Галіна СІДАРОВІЧ.

Аналізуем — глядзім наперад

Адчуваць сябе сапраўдным творцам

Выхаванне кваліфікаванага высокасвядомага спецыяліста — складаны працэс. Ён уключае ў сябе добра прадуманую сістэму навучання і пазакласнай выхаваўчай работы, якая была б цікавай, давала б магчымасць для разнастайных заняткаў у клубах па інтарэсах, секцыях, гуртках, у правядзенні сумесных святаў, тэматычных вечароў і іншых мерапрыемстваў. Навучэнцы ў пазаўрочны час павінны набрацца новых сіл, адпачыць і духоўна ўзбагаціць сябе.

Наша рэальнасць пастаянна уносіць свае карэктывы. Хваля інфармацыі і дэзінфармацыі, рынак з яго асаблівасцямі, кіно, тэлебачанне — усё гэта прымушае шукаць новыя, больш прадуманыя шляхі і метады ў выхаванні. Без глыбокага пранікнення ва ўнутраны свет чалавека цяжка мэтанакіравана ўплываць на яго асобу. Педагогам неабходна ўбачыць прыгожую і добрую душу, спагадлівае сэрца і вызначыць шлях у духоўную сталасць.

Каб умець вырашыць гэтыя задачы, наш педкалектыў працуе над вывучэннем асобы навучэнца, выяўляе асаблівасці яго характару, аналізуе іх і арганізуе індывідуальную работу па карэкцыі ці развіцці здольнасцей. Вывучэнне праводзіцца праз асабовыя справы, гутаркі, тэсціраванне, анкетаванне, назіранні, узаеміны са школай і з бацькамі, дыягназаванне. Псіхолагам выяўляюцца індывідуальныя рысы характараў, тыпы тэмпераменту, здольнасці, крыніцы станоўчага і негатыўнага ўплыву, адметнасці ў паводзінах, асобасныя кантакты, вызначаюцца праблемы і распрацоўваецца тактыка індывідуальнай работы.

У бягучым навучальным годзе педкалектыў вучылішча працаваў над стварэннем комплекснай сістэмы выхаваўчай работы, накіраванай на станаўленне і развіццё асобы навучэнца з лепшымі якасцямі чалавека, грамадзяніна, працаўніка і сем'яніна. Мы імкнемся сцвердзіць творчы падыход, разумеючы, што чалавек — гэта істота калектыўная. Каб ісці ў адным накірунку, выкладчыкам, вучням і бацькам трэба быць аднадумцамі і працаваць разам.

Грамадства выхоўвае асобу — асоба ўплывае на грамадства. Класны кіраўнік, майстар, выхавальнік павінны ведаць, у якой сям'і гадуецца навучэнец, дапамагчы бацькам ў выпадку неабходнасці, робячы гэта прафесійна, далікатна. Дзеля гэтага нашы класныя кіраўнікі на бацькоўскіх сходах прапануюць запоўніць анкеты, якія дазваляюць яшчэ лепш пазнаёміцца з тымі ці іншымі бакамі выхавання падлетка.

Работа ў вучылішчы праводзіцца з улікам інтарэсаў і пажаданняў навучэнцаў. Так, у гэтым годзе праведзены: "Свята восені", "Поле цудаў", "Ану, дзяўчаты", школа-трэнінг "Прыстойнасць і добрыя манеры", літаратурныя, музычныя, паэтычныя гасцёўні, конкурс "Лепшы па прафесіі" і інш.

"Падлетак, — пісаў Сухамлінскі, — якім бы пасрэдным ні быў агульны ўзровень яго здольнасцей, у чым-небудзь адным ён павінен дасягаць, перажываць значны поспех і адчуваць сябе сапраўдным творцам". Таму мы кожнаму знаходзім занятак, які яго захапляе — ці то гурток матацыклістаў, ці то пасадка дрэў, ці то гурткі мастацкай самадзейнасці і інш. У выніку навучэнцы павінны атрымаць веды і умець іх выкарыстоўваць на практыцы, арыентавацца ў духоўных каштоўнасцях жыцця, самастойна прымаць рашэнні. Калектыў вучылішча стварае неабходныя ўмовы для рэалізацыі творчых здольнасцей, прапануючы жыць па законах творчасці.

Падлеткі спяваюць, танцуюць. Вучылішча пастаянна займае прызавыя месцы ў абласным аглядзе-конкурсе мастацкай самадзейнасці. Пэўная роля адводзіцца і савету інтэрната, савету па прафілактыцы, прафкаму, старастату.

Шмат увагі ўдзяляецца барацьбе са шкоднымі звычкамі, таму што здароўе кожнага — гэта здароўе нацыі.

Антычны афарызм гаворыць: "Нічога не робячы, людзі вучацца рабіць дрэннае". А каб гэтага не здарылася, для навучэнцаў распрацаваны расклад пазакласных мерапрыемстваў, дзе кожны можа знайсці сабе справу па душы.

А душа — выток творчасці.

М.ПАДКАВЕНКА,
намеснік дырэктара мсціслаўскага ПТВ № 218.

Актуаліі

Другое чаканне Маўра

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

"...У маім уяўленні Янка Маўр застаўся даверлівым, шчырым, цікаўным і хітраватым, як вялікае дзіця.

Успамінаецца, як у час з'езда беларускіх пісьменнікаў у 1954 годзе ён падышоў да мяне ў перапынку. Гэта было ў фае тэатра Янкі Купалы. У калідоры тэатра няма крэслаў, і я села на падваконнік. Іван Міхайлавіч весела ўсміхнуўся і сеў побач. "Вось так і трэба! — сказаў ён. — Для таго, хто піша для дзяцей, не павінна быць умоўнасцей. Сядзіш на падваконніку і адчуваеш сябе, як у дзяцінстве!"

> *У гутарках з дзецьмі Я.Маўр імкнуўся прывіць этыку паводзін, неабходную для рэалізацыі станоўчых якасцей школьнікаў, умеў дыягнаставаць узровень развіцця іх светапогляду.*

Мне даводзілася досыць часта выступаць разам з Янкам Маўрам у Мінскім палацы піянераў і школьнікаў. Нягледзячы на хваробы ён ніколі не адмаўляў дзецям: прыходзіў, шчыра гутарыў з імі. І кожны раз, нібыта ўпершыню, расказваў адзін эпізод. "На адной сустрэчы хлопчык спытаў мяне: "Вось я чытаў "Палескія рабінзоны" і не магу зразумець, дзе Мірон і Віктар бралі вяроўкі, каб звязаць бандытаў?" І з нязменным здзіўленнем Іван Міхайлавіч гаварыў: "Вось бачыце, я і сам не заўважыў таго, што заўважылі мае чытачы! Калі і ў вас знойдзецца якая-небудзь заўвага, — пытайцеся, пішыце, буду вам удзячны!"

Працэсы сацыяльнай адаптацыі, фарміраванне асобы дзіцяці ў сістэме педагагічных катэгорый — гэта тэма, відаць, хвалявала аўтара твораў "У краіне райскай птушкі" (1928 г.), "Сын вады", "Амок" (1929 г.), "Палескія рабінзоны" (1930 г.), "ТВТ" (1934 г.), які звярнуўся да школьнікаў па радыё, абгрунтаваўшы неабходнасць чытання кніг.

З выступлення Я.Маўра па радыё (1976 г.):

"Калі я вучыўся ў пачатковай школе, усе мы тады мала чыталі кніг.

Але аднаго разу я напісаў добрае сачыненне і настаўнік даў прачытаць кнігу "Хижина дяди Тома". І я гараваў, што такую кнігу далі прачытаць, такую тоўстую кнігу. Я паглядзеў малюнкі. Патрымаў я гэтую кнігу дні 3-4 і аддаў настаўніку. Ён узяў і схаваў гэтую кнігу ў шафу, нават не спытаў, ці прачытаў я яе. Ну я і рады, што не спытаў. Значыць — выкруціўся.

Пасля таго, гады праз тры, мне трапілася другая кніга. Майн Рыда, як памятаю. Я прачытаў яе. І пераканаўся, што кнігі вельмі карысная і цікавая справа. Заўважыў я: вучыцца зусім лёгка зрабілася. Калі ў мяне самога былі дзеці, тады ўжо я ўсялякімі спосабамі прыахвочваў іх да чытання кніг. Пайшла ў іх справа добра, і "4" і "5" неяк самі пайшлі. А як я шкадую тых, хто не чытае кніг!"

У ГУТАРКАХ з дзецьмі Я.Маўр імкнуўся прывіць этыку паводзін, неабходную для рэалізацыі станоўчых якасцей школьнікаў, умеў дыягнаставаць узровень развіцця іх светапогляду. Пісьменнік-педагог, вызначаючы ўмовы аптымальнага развіцця светапогляду дзяцей, мог даць цэласнае ўяўленне аб прыродзе, грамадстве праз сістэму абазначаных каштоўнасных ідэалаў асобы.

Разам з тым празаіка хвалявалі дэвіянтныя паводзіны падлеткаў, псіхарэакцыя паводзін дзяцей, матываванасць іх учынкаў. Ён даводзіў:

"Шчыра дзякую вам за добрыя водгукі пра мае кнігі. Гэта мая самая вялікая ўзнагарода. Адну такую ўзнагароду я меў ад шафёра таксі. Вёз ён мяне на сваёй машыне, коса пазіраў і ўсміхаўся. А потым і кажа: "Ці ведаеце вы, што я адзін з вашых рабінзонаў?". Вядома, я вельмі здзівіўся. І тады ён расказаў, што ў 4 класе яны, тры Толікі, прачытаўшы "Палескіх рабінзонаў", уцяклі з дому. Аднаго злавілі ў Гомелі, дваіх — у Адэсе. Я пакрыўдзіўся і кажу яму: "Чаму ж вы ўцяклі так далёка, калі вам спадабаліся героі Палесся". Мой "рабінзон" толькі мог адказаць: "дурныя былі".

Але я вам скажу, пры ўсіх выпадках — кнігі чытаць карысна. І раю вам — чытайце кнігі заўсёды, яны вам патрэбны, як паветра. Калі вы палюбіце кнігі і будзеце многа чытаць, то "4" і "5" самі пасыплюцца ў дзённікі. А двойкі вам будзе цяжка атрымаць, калі вы і захочаце, бо начытаны вучань не будзе казаць глупства, калі нават і не вывучыў урокі. Запомніце добра, сябры, "тот, кто с книгой по жизни шагает, никогда и нигде не пропадет".

Я ПЕРАКАНАНЫ: менавіта Я.Маўр прадвызначыў сваёй аповесцю "ТВТ" эстэтычную праграму дзеяння (гайдараўскія цімураўцы яшчэ пісаліся), якая сёння набыла рэальную форму міжасабовых зносін і дыялогу ў клубах па інтарэсах, у клубных аб'яднаннях, студыях асобаснага росту, адукацыйных секцыях "Я і сусвет", аб'яднаннях юных псіхолагаў (занятак апошніх — трэнінг). Праз гульню (структурны сродак арганізацыі сюжэтна-кампазіцыйнага матэрыялу), праз тайну (невядомасць выніку), Маўр вывеў сваіх герояў на прадметнае поле калектыўнай творчасці.

Што датычыцца маўраўскай канцэпцыі самасцвярджэння асобы, то яна сёння знаходзіць вырашэнне ў праграме "Арыенцір" у малодшых класах, дзе пастаўлена задача праз калектыўна-гульнявую дзейнасць сфарміраваць у дзіцяці цэласны светапогляд. Маўраўская канцэпцыя актыўнага героя абапіралася на сістэму гуманістычных каштоўнасцей, развівалася, кажучы па-сённяшняму, праз сацыяльна-культурную мэту, вызначаную фактарам рэфармавання школы ў святле новай, распрацаванай вучонымі канцэпцыі навучання і выхавання дзяцей.

Нагадаем "Палескіх рабінзонаў". У ракурсе сённяшняга дня гэты твор — пачатак мадыфікаванай школы выжывання ў экстрэмальных сітуацыях выбару. Менавіта Я.Маўр як педагог вызначыў праблему асабістага эксперыменту, вучыў жыццю праз разумовую дзейнасць, гульню, выкарыстаўшы, ужо як пісьменнік, асаблівую спецыфічную жанравую форму аповесці, што і дазволіла яму ўключыць герояў у сістэму сацыяльна-маральных сувязей. Шкада, аднак, што пісьменніка, які абазначыў контуры сваёй культурна-асветніцкай парадыгмы (а на яе сёння абапіраюцца педагогі) недаравальна забылі. Вазьміце ў рукі праграму па беларускай літаратуры для 5-11 класаў 2000 г. У праграму творы Я.Маўра не ўключаны. Ніводзін. Толькі ў 5 класе вучням рэкамендавана азнаёміцца ў якасці пазакласнага чытання з аповесцю "Палескія рабінзоны". На адным узроўні аказаўся Я.Маўр з В.Зубам, М.Вадановым, чые слабыя ў мастацкіх адносінах творы "Таямнічы надпіс", "Скарб Загорскай камяніцы" (як, дарэчы, і твор У.Краўчанкі "Таямніца адной выспы") аднесены да катэгорыі "для пазакласнага чытання". Штосьці тут не так, паважаныя складальнікі праграмы з лабараторыі літаратурнай адукацыі нашага Нацыянальнага інстытута адукацыі. Нават у рэкамендацыйны спіс па літаратуразнаўстве (дадатак 1, стар.229) не трапіла манаграфія М.Яфімавай "Цэлы свет — дзецям".

Няма пісьменніка — няма і праблем?

"Прынцыпова новай якасцю праграм з'яўляецца іх зарыентаванасць на вывучэнне беларускай літаратуры ў суадносінах з сусветнай" — гаворыцца ў тлумачальнай запісцы праграмы сярэдняй агульнаадукацыйнай школы з беларускай і рускай мовамі навучання. Зыходзячы з гэтага прынцыпу навукоўцы ўключылі ў спіс для пазакласнага чытання творы замежных аўтараў: А.Конан-Дойла, Дж.Купера, Ж.Верна, М.Рыда, В.Скота, В.Гюго, Д.Дэфо, А.Дзюма. І для агляду — "Уладар над мухамі" У.Голдзінга і Э.Сетан-Томпсана — для чытання і абмеркавання.

Гэтым самым складальнікі праграмы па сутнасці далі настаўніку магчымасць шляхам параўнальнага аналізу растлумачыць вучням сацыяльна-маральную дэфармацыю персанажаў твораў замежнікаў — таго ж Голдзінга ці Сетан-Томпсана — і камунікатыўную дзейнасць герояў Я.Маўра, калі б творы апошняга былі ўключаны ў абавязковую праграму для вывучэння на ўроках. Самі па сабе мастацкія творы актуальнага на сёння Я.Маўра адпавядаюць зместу наватарска-педагагічных ідэй Л.С.Выгоцкага: "Ахапіць дзіця сістэмай сацыяльна-маральных сувязей у школе — гэта адзін бок выхавання, а другі — навучыць рабіць уласны выбар на аснове маральных прынцыпаў і норм жыцця".

ЯНКА Маўр — заснавальнік прыгодніцкага жанру і фантастыкі (жанр уяўляе сабой сімбіёз прытчы, казкі, фальклору, эмацыянальнага кантрасту і асацыятыўнага паралелізму, сімволіка-алегарычнай умоўнасці, драматычнага імператыву дыялагічнага характару). Прыгода "як якасць эстэтычнага раду" (вызначэнне вядомага даследчыка А.Вуліса) адыгрывае значнае месца ў творах М.Лынькова (сфармуляваў рамантычны стыль героіка-патрыятычнай аповесці, разглядаючы праблему гераічнага як псіхолага-сацыяльную), Ул.Караткевіча (выявіў дыялектыку сувязі агульнага, адзінкавага, адшукаўшы карані нацыі ў гісторыі), Л.Дайнекі (твор "Меч князя Вячкі" вывучаецца ў школе), які давёў форму аповесці да метафарычнасці, падаўшы прыгоду праз гісторыю, Ул.Паўлава (твор "Пажарніца" рэкамендаваны для пазакласнага чытання). Апошні не паслухаўся прыхільнікаў падзейнай эпатажнай аповесці, а даў узор твора псіхалагічнага кшталту. Я.Маўр жа, расцэньваючы чалавека як часцінку сацыяльнага свету, сцвярджаў агульнае, інтэрнацыянальнае, распрацоўваў характары, бачачы ў іх форму праяўлення грамадскай псіхалогіі.

Субстанцыя гульні ў прыгодніцкіх творах Я.Маўра — гэта асацыятыўная сувязь паміж сацыяльным статусам дарослых і дзяцей, узнаўленне страчанай гармоніі, адсутнасць якой сказваецца на змесце крытэрыяў дарослaсці герояў. Па сутнасці, аўтар прыгодніцкай аповесці ў 30-я гады ўзняў актуальную праблему перабудовы чалавечага мыслення. Звярнуўшыся да парадаксальна-зваротнай ідэнтыфікацыі сітуацыі (калі не дзеці бяруць прыклад з дарослых, а наадварот), ідучы "ад праціўнага", Я.Маўр ў "ТВТ" імкнуўся высвеціць псіхалагічна-сацыяльную праблему: дарослыя абавязаны ставіцца з разуменнем да ўнутранага свету маладога пакалення, якое фарміруе сваю самасвядомасць і камунікатыўныя якасці, выхоўваючы ў сабе ініцыятыву, самастойнасць, адказнасць,

> *Шкада, аднак, што пісьменніка, які абазначыў контуры сваёй культурна-асветніцкай парадыгмы (а на яе сёння абапіраюцца педагогі), недаравальна забылі. Вазьміце ў рукі праграму па беларускай літаратуры для 5-11 класаў 2000 г. У праграму творы Я.Маўра не ўключаны. Ніводзін. Толькі ў 5 класе вучням рэкамендавана азнаёміцца ў якасці пазакласнага чытання з аповесцю "Палескія рабінзоны".*

спадзеючыся аднак, на падтрымку дарослых.

Настаўніку трэба, відаць, убачыць гэтую прыхаваную, унутраную тэму "бацькоў і дзяцей". Тэма бацькоў і дзяцей у асвятленні Я.Маўра — гэта імкненне аўтара да сінтэзу прамой і зваротнай сувязі, неабходнасць якой выяўлена аўтарам праз мастацкую метафару. Безумоўна, перабудова свядомасці герояў аповесці "ТВТ" звязана з ломкай застойных стэрэатыпаў, выклікае ў дарослых рэакцыю неразумення: яны ставяць пад сумненне шчырасць памкненняў маладых. Працягваючы паказ гульні, аўтар пераводзіць яе ў плоскасць камедыйных сітуацый (член ТВТ выклікаў падазрэнне ў настаўнікаў тым, што ўзяўся добраахвотна, згодна са статутам таварыства, адрамантаваць пашкоджаную таварышам табліцу — можа, сам вінаваты? Поркаючыся з паштовай скрыняй, яны сталі разблытваць зблытаныя электраправады, у выніку чаго наклікалі на сябе бяду (дворнік палічыў, што на дрэва забраліся хуліганы). Тым не менш усё, што робяць Паўлік Рагатка, Клава Макейчык, аб'явіўшы вайну рэчам, становіцца рэальнасцю, прымушаючы дарослых перагледзець свае вывады і ацэнкі. Выкладчыку беларускай літаратуры на гэтым прыкладзе можна прасачыць, як адбываецца зліццё прамой і зваротнай сувязі. Скарачаючы дыстанцыю паміж героямі, Я.Маўр звяртаецца да вытокаў народнай маралі, выступаючы супраць аднабаковага руху душы героя.

Матыў народнай мудрасці (цуда — чалавек, які клапоціцца пра другіх, але малайчына і той, хто разумее добрыя памкненні чалавека) тут апрадмечаны. Хлопчык узляцеў на клумбу, папсаваў кветкі. Людзі абурыліся паводзінамі хлапчаняці, якое з месца здарэння вокамгненна знікла. Да клумбы падышла дзяўчынка, вярнула кветкам ранейшае становішча. Людзі пачалі хваліць дзяўчынку (гэта была член ТВТ Клава Макейчык).

Выкарыстоўваючы публіцыстычную манеру пісьма, празаік прапануе чытачу паразважаць. Чаму здзівіліся людзі? Толькі што жанчына вярнула кветкам ранейшы выгляд, а хлопчык паставіў на месца камень. Кожны лічыў, што так і павінна быць. А калі тое самае зрабіла Клава, то людзі здзівіліся, ухваліўшы ўчынак дзяўчынкі. Чытач здагадваецца, у чым тут сакрэт. Жанчына выправіла тое, што зрабіла яе дзіця, хлопчык выправіў тое, што зрабіў сам, а Клава выправіла тое, што зрабіў, не падумаўшы, іншы. Але ж добрую справу дзяўчынка зрабіла па сваёй ініцыятыве. Вось гэта і было тое новае, незвычайнае, да чаго людзі не прызвычаіліся. Менавіта ў кульмінацыйным моманце твора — сінтэз прамой і зваротнай сувязі. Жанчына, якая станоўча адгукнулася пра ўчынак Клавы, расказвае другой аб тым, што сустракала дзяўчынку раней — тая прыбрала з дарогі калючы жалезны прадмет, які мог пашкодзіць кола чыйгосьці аўтамабіля.

Ступень напружанасці прыгодніцка-бытавой аповесці Я.Маўра не змяншаецца, калі пісьменнік уводзіць герояў у кола грамадскіх праблем, не адыходзячы ад маральна-эстэтычных прынцыпаў грамадзянска-патрыятычнага пачатку, гуманістычных ідэй, афарбаваўшы ўчынак героя ў танальнасць дабрачыннасці.

Гэта так: абраная аўтарам форма аповесці садзейнічае арганічнаму сінтэзу жыццёвай праўды з рамантычным пачаткам. Я.Маўр працягвае паказ асобы, у якой увасоблены лепшыя рысы сучасніка. Такім чынам, спалучэнне супрацьлеглага — часовага пачатку і алегарызму мастацкай формы — служыць у Я.Маўра каталізатарам грамадскіх ідэй у спалучэнні з прынцыпамі рамантызацыі рэчаіснасці (незалежна ад рэалій абстаноўкі). Вырашаючы праблему асобы і калектыву шляхам паказу працоўнага ўдзелу кожнага піянера ў свядомай практычнай дзейнасці, аўтар прапагандуе творчы пачатак праз фактар гульні, якая становіцца катэгорыяй псіхалагічна-выхаваўчай.

Я.Маўр зацікаўлівае, паказваючы, як атрыманы навык становіцца патрэбнасцю, а патрэбнасць працаваць — стымулам прафарыентацыйнай накіраванасці. Гаворачы словамі дыдакта-гуманіста Я.А.Каменскага — "призванием к большой жизни". Зліўшы педагагічную ідэю, зарыентаваную на фарміраванне калектыўнага пачатку праз індывідуальны стыль і накірунак дзейнасці асобы, з мастацкай, Я.Маўр паказаў, як адбываецца працэс фарміравання здольнасцей, выпрацоўваюцца якасці, неабходныя для рэалізацыі жыццёвых планаў. Іншымі словамі, Я.Маўра прыцягнула праблема паказу не толькі аб'ектыўных магчымасцей герояў, але і значнасць шырокай сацыяльнай арыентацыі іх з улікам індывідуальнасці. Не абыходзячы праблем прафесійнага самавызначэння, ён, акцэнтуючы ўвагу на змесце дзейнасці героя, абагульняе ідэалы эстэтычныя.

У аповесці — загадкавая арганізацыя ТВТ рассакрэчана, аднак ніхто ад гэтага не страціў, бо гульня стала масавай не толькі ў асяроддзі дзяцей. Адбылося набыванне духоўнага пачатку. Аднак Я.Маўр палемічны і тут: любая добрая грамадска-карысная справа не павінна лічыцца нейкай асаблівай з'явай.

Дарослыя, а сярод іх ёсць і такія, хто гатовы скардзіцца калгаснаму кіраўніцтву на цвік у плоце, усё ж дзякуюць дзецям за ініцыятыву (тыя майструюць, даводзяць да ладу рэчы). Ці варта дзякаваць за тое, што павінна стаць нормай жыцця — прымушае задумацца аўтар.

ПРАБЛЕМА аховы прыроды ўзнята Я.Маўрам у "экалагічнай" прыгодніцкай аповесці "Палескія рабінзоны". Пісьменнік, беручы на сябе ролю арнітолага, батаніка, біёлага, растлумачыў чытачу шматграннасць форм жыцця жывёл, раслін. Ён сцвердзіў ідэю матэрыяльнасці свету, пераканаў чытача: чалавечы вопыт абапіраецца на дасягненні ўсіх папярэдніх пакаленняў. Разам з тым светапоглядная дамінанта аповесці складаецца з паказу прыроднага і чалавечага фактараў.

У пошуках узаемадзеяння паміж агульным і індывідуальным аўтар вытлумачвае тут працэс пазнання дыялектычна (пра гэта сведчаць дыскусіі паміж Міронам і Віктарам аб прыродзе і грамадстве).

Героі "Палескіх рабінзонаў" разумеюць асаблівасці ландшафту, могуць растлумачыць спецыфіку ледніковых адкладанняў на мясцовасці. Віктар і Мірон знаходзяцца ў свеце прыроды, яны кожны раз адкрываюць штосьці новае для сябе. Яны зацікаўленыя хлопцы. Сустрэча з новым аналізуецца кожны раз у аспекце толькі пазнавальным, але і псіхалагічным. Аматара заалогіі Віктара і нястомнага батаніка Мірона з героямі Сетан-Томпсана ("Маленькие дикари") аб'ядноўвае пачуццё пазнання. Тым не менш героі замежнага аўтара не адчуваюць патрэбнасці ў эстэтычным перажыванні. Адрозніваюцца і абставіны, у якіх дзейнічаюць героі твораў. Мірон і Віктар, па метадзе старажытных людзей, здабываюць агонь, не маючы запалак, выкарыстоўваючы ў гэтых мэтах "дынамамашыну" (сабраную з дошчачак). Для Сэма і Яна — агонь не клопат. З дапамогай трута агонь здабывае Кларк, паляўнічы, які ўвесь час знаходзіцца каля дзяцей. Героі Маўра самі пабудавалі жытло без сякеры. Героі Сетан-Томпсана будуюць у лесе ціпі па ўзоры індзейцаў, маючы пад рукамі нажы і сякеру. Маўраўскія героі калеюць на холадзе. Сэм і Ян прыхапілі ў дарогу коўдру, у начны час, калі Сэм і Ян спяць, іх тайна наведваюць бацькі. Сэм і Ян па вечарах калоцяцца ад страху, баючыся з'яўлення ляснога духа-баншы. У Мірона і Віктара гэты факт выклікаў бы, напэўна, пачуццё жалю. Сэм і Ян не забіваюць птушак. Аднак гэта прадыктавана не ўсведамленнем каштоўнасці пярнатых, а ўяўленнем забабоннага характару. Героі Сетана-Томпсана — хлопцы па натуры жорсткія. Сустрэўшыся з вавёркай-ляцягай, "дзікуны" ссякаюць дрэва. Звярок гіне. А вось сустрэча герояў Маўра з ляцягай мае характар зацікаўленасці, выклікае дыскусію.

Сэм і Ян жорстка распраўляюцца з янотам. Мірон і Віктар у аналагічнай сітуацыі паводзяць сябе па-іншаму. Знайшоўшы нямоглых барсукоў у лесе, яны прыносяць звяроў "дадому".

> *Настаўніку трэба, відаць, убачыць гэтую прыхаваную, унутраную тэму "бацькоў і дзяцей". Тэма бацькоў і дзяцей у асвятленні Я.Маўра — гэта імкненне аўтара да сінтэзу прамой і зваротнай сувязі, неабходнасць якой выяўлена аўтарам праз мастацкую метафару.*

Характэрна, што ў замежнай літаратуры, якая распрацоўвае тэму рабінзанады, паказ далучэння герояў да прыроды вядзе да негатыўнай пераацэнкі маральных каштоўнасцей, да праяўлення, кажучы словамі Горкага, "звярынага анархізму". У герояў, скажам, У.Голдзінга ("Уладар над мухамі"), паралізаваны духоўны пачатак, што, па сутнасці, і прыводзіць іх да фізічнай гібелі. Першая пралітая кроў кружыць ім галовы, выклікае імкненне абнявлавіць свет прыроды. Пісьменнік намячае той бар'ер, пасля якога героі ягонага твора ператвараюцца ў звяроў. Асабліва запамінаецца ў творы замежнага аўтара размова двух патэнцыяльных забойцаў, што страцілі пачуццё чалавечай годнасці, трапіўшы на востраў пасля авіякатастрофы.

"— Я смотрел, куда ткнуть, — сказал Джек, — и немного опоздал.

— Нужно было заколоть его, и все тут, — со злостью сказал Ральф. — Кабанов колют.

— Им перегрызают горло, чтобы выпустить кровь, — возразил Джек. — А иначе мясо нельзя есть.

— Так почему же ты не...

Они прекрасно знали, почему: потому что гнусно убивать живое существо, так как вид крови невыносим".

КАЛІ пошук прыгод для герояў У.Голдзінга — самамэта, то для Віктара і Мірона — абставіны іншага парадку. Пранікаючы ў творчую лабараторыю празаіка, пачынаеш усведамляць сакрэт задумы Маўра, які мадэлюе прыгоду. Прымушае, напрыклад, задумацца эпізод з выратаваннем ад смерці пагранічніка Саўчука, якога бандыты прывялі на востраў пад канвоем. Здаецца, вопытны вайсковец пасля таго, як бандыты з дапамогай Віктара і Мірона былі звязаны, павінен быў сам застацца ахоўваць гэтых падонкаў да тае пары, пакуль хлопцы не вернуцца на востраў з падмогай. Варыянт канваіравання бандытаў наяўнымі сіламі адпадаў: палонных са звязанымі рукамі па кладках багавіння правесці было немагчыма. Чаму ж не Віктар і Мірон накіроўваюцца на заставу? Давяраючы маладым героям вялікія справы, празаік хацеў паглядзець, як справяцца з адказнай задачай сябры. Мірон і Віктар выканалі даручэнне старэйшага таварыша, праявілі арганізатарскія здольнасці, калектывізм, пачуццё локця. У рызыкоўнай сітуацыі абазначыліся характары абодвух — гарачнасць Віктара і памяркоўнасць Мірона. Калі Віктар схіліўся над вогнішчам, бандыт схапіў яго за шыю, імкнучыся другой рукой вырваць у юнака рэвальвер. Віктар запатрабаваў, каб Мірон страляў. Рацыянальны, спакойны Мірон аднак не стрэліў. Сябрук растлумачыў правамернасць свайго ўчынку так: калі б ён стрэліў, то мог бы параніць і Віктара, бо абое счапіліся ў барацьбе. Калі б рэвальвер, даводзіць Мірон, мог быць прыстаўлены да галавы бандыта, той, магчыма, адхіліўся б ці выбіў зброю. А калі Мірон засунуў рэвальвер за каўнер бандыту, той ужо нічога не мог зрабіць. Мірон і Віктар выспяваюць духоўна.

Уводзячы аповесць у рэчышча рамантычнага напрамку, аўтар не парушыў адзінства і пераемнасці жанравай формы. І апошняе. Дарэмна некаторыя крытыкі сцвярджалі, што сённяшнім хлопчыкам і дзяўчынкам "сумна быць толькі каля Мірона і Віктара", бо яны "значна багацейшыя за маўраўскіх герояў" (Ванкарэм Нікіфаровіч, газета "Літаратура і мастацтва" ад 13 ліпеня 1965 года).

> *Зліўшы педагагічную ідэю, зарыентаваную на фарміраванне калектыўнага пачатку праз індывідуальны стыль і накірунак дзейнасці асобы, з мастацкай, Я.Маўр паказаў, як адбываецца працэс фарміравання здольнасцей, выпрацоўваюцца якасці, неабходныя для рэалізацыі жыццёвых планаў.*

Нікіфаровіч не ўлічыў аднаго: справа не ў аддаленасці ў часе. Справа ў маральнай пазіцыі Мірона і Віктара, у іх светапоглядзе. Бескампраміснасць герояў Маўра — катэгорыя маральная. А героі радуюць сваёй актыўнасцю, умеюць пастаяць за сябе, умяшацца, не праходзячы міма несправядлівасці.

Патрыёт-пісьменнік любіў жыццё, радаваўся поспехам людзей. Ён так выказваўся аб усім гэтым, вызначаючы сваё месца ў грамадскім жыцці рэспублікі: "Няма большага шчасця для чалавека, чым служэнне Радзіме. Бачыш, ганарацца, радуюцца ўсе людзі поспехам за кароткія пасляваенныя гады. Самому хочацца быць дастойным гэтых вялікіх спраў. Унесці ў іх і сваю маленькую лепту.

Цяпер у мяне сілы ўжо не тыя, але імкненні, планы не паменшыліся. Я закончыў пісаць апавяданне "Цётка Эмілія". У ім расказваецца аб простых людзях Італіі, якія ўсе свае сілы аддаюць высакароднай справе — барацьбе за мір. Зараз я працую над кнігай аб падарожжы на так званай машыне часу. Акрамя таго, мне хочацца скончыць распачаты твор "Дзённік неспакойнага хлопчыка". Думаю напісаць кнігу аб рамесніках, а таксама аб тым часе, калі сам вучыўся ў вучылішчы. Хочацца паказаць гераічную барацьбу ў Карэі і В'етнаме.

Я лічу найвялікшым шчасцем, што кнігі, напісаныя мной, чытаеце і вы, школьнікі. Я заўсёды з нецярпеннем чакаю вашых водгукаў. Для вас жа асабліва радасна працаваць: вы — наша будучыня". (З выступлення Я.Маўра па рэспубліканскім радыё).

ДРУГОЕ чаканне Я.Маўра... Яно аб'ектыўнае: гэтага хочуць настаўнікі, вучні, бацькі, грамадскасць, якая праз некаторы час будзе адзначаць юбілей вялікага падарожніка, чалавекалюба-гуманіста. Вас чакаюць у школе, Іван Міхайлавіч!

Браніслаў ЗУБКОЎСКІ,
дырэктар Светлаборскай сярэдняй школы
Пухавіцкага раёна.

НА ЗДЫМКУ: у краіне палескіх рабінзонаў.

Фота Ю.БОНДАРАВА.

XI Міжнародныя шагалаўскія дні прайшлі ў Віцебску. У іх праграме — адкрыццё выставы "Марк Шагал. Графіка 1960-1970 гадоў", свята "Паклон вялікаму майстру" і літаратурна-музычная кампазіцыя "У гасцях у Марка і Бэлы".
НА ЗДЫМКУ: кветкі да помніка Марку Шагалу ў Віцебску.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА.

Жыццё музея

Святло Купалавага дома

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы размясціўся ў жывапісным куточку сталіцы, недалёка ад набярэжнай ракі Свіслач. Дзеці і дарослыя, жыхары Беларусі і іншых краін усхвалявана адчыняюць ягоныя дзверы, каб дакрануцца да дзівоснага свету вялікага песняра.

Чым жыве сёння музей? Як працуе? Пра гэта — размова карэспандэнта з загадчыцай навукова-экспазіцыйнага аддзела музея **Глафірай Васільеўнай КУШАЛЬ** і вучоным сакратаром музея **Аленай Уладзіміраўнай БУРБОЎСКАЙ**.

— Па якіх накірунках вядзецца сёння работа музея?

— Па розных. Гэта і вывучэнне, прапагандаванне спадчыны Янкі Купалы, і стварэнне, адкрыццё новых філіялаў музея, арганізацыя выставак, правядзенне сустрэч з пісьменнікамі, іншымі дзеячамі культуры...

— Дзе адбываюцца гэтыя сустрэчы?

— У актавай зале музея. Там жа ладзяцца тэматычныя вечары, конкурсы, выставы.

— Але ж не ўсе прыхільнікі творчасці Я.Купалы могуць наведаць музей у адпаведныя дні...

— Супрацоўнікі музея выязджаюць у школы, іншыя навучальныя ўстановы краіны, нават у дзіцячыя садкі, летнікі, санаторыі з лекцыямі, гутаркамі, перасоўнымі выставамі. Апошнім часам такія выставы дэманстраваліся у мінскай школе № 19 імя Я.Купалы, у ПТВ № 107, гімназіях № 8, 10 і інш.

— А як супрацоўнічае музей са школамі, якія носяць імя Янкі Купалы?

— Супрацоўніцтва музея з купалаўскімі школамі даўняе, глыбокае, мае свае традыцыі. Так, штогод праходзяць калядныя сустрэчы купалаўскіх школ. А ў маі мінулага года адбыўся злёт вучняў такіх школ. Гэтаму папярэднічала вялікая падрыхтоўчая работа. Быў аб'яўлены конкурс на лепшае сачыненне пра Я.Купалу і яго радзіму, рэспубліканскі конкурс дзіцячых паэтычных твораў, малюнкаў, іншых мастацкіх работ (вышывак, ляпніны). У конкурсе прынялі ўдзел сем купалаўскіх школ з розных населеных пунктаў краіны. Але на аб'яву аб конкурсе адгукнуліся і іншыя навучальныя ўстановы, якія не носяць імя Я.Купалы. Яны прынялі ўдзел у выставах па-за конкурсам.

— Чым адметныя купалаўскія школы?

— У многіх такіх школах ёсць цудоўныя музеі Янкі Купалы. Так, музей Сенніцкай школы лічыцца лепшым школьным музеем у рэспубліцы. А які выдатны музей у Бяларуцкай школе! У некаторых школах ёсць экспазіцыі, якія, як і школьныя музеі, папаўняюцца з фондаў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

— Як дапамагаеце вы школьным музеям?

— Пераважна фотаздымкамі, ксеракопіямі рукапісаў, друкаванымі творамі, творамі мастацкай і літаратурнай купаліяны.

— Якія яшчэ цікавыя традыцыі мае Дзяржаўны літаратурны музей Я.Купалы?

— Стала традыцыяй праводзіць міжнародныя купалаўскія чытанні. Яны збіраюць гасцей і з Беларусі, і з замежжа. Так, у снежні 2000 года прайшлі пятыя міжнародныя купалаўскія чытанні. У іх бралі ўдзел вучоныя Польшчы, Англіі, Літвы, Латвіі, Расіі. Чытанні паказалі, што творчасць Я.Купалы значна глыбей па сваім змесце, чым гэта раней уяўлялася літаратурным крытыкам. Таму адразу ўзнікла ідэя: з усім новым, што прагучала на чытаннях, пазнаёміць настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры рэспублікі. З гэтай мэтай быў арганізаваны навукова-практычны семінар, які адбыўся 16 мая гэтага года. Да семінара была створана унікальная выстава "Святло Купалаўскага асяроддзя". На семінары выступалі знакамітыя вучоныя — прафесары Уладзімір Конан, Міхась Мушынскі, Вячаслаў Рагойша. Настаўнікі прыехалі да нас з усёй рэспублікі. Прысутнічалі і навучэнцы педкаледжа — будучыя педагогі, вучні школ.

— Што, на ваш погляд, было найбольш карысным для настаўнікаў на гэтым семінары?

— Выступленні тэкстолагаў Інстытута літаратуры імя Я.Купалы, якія многа гадоў працавалі над падрыхтоўкай выдання поўнага збору твораў Янкі Купалы ў дзевяці тамах. Зусім у новым аспекце даследуе сёння творчасць паэта кандыдат філалагічных навук Зміцер Санюк. Ён раскрывае глыбокую духоўнасць народа ў творах Я.Купалы.

Вельмі ўразіла настаўнікаў выступленне заслужанага артыста Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Віктара Манаева. Артыст расказаў пра Купалу словамі самога Купалы, уклаўшы ў іх свой талент, эмоцыі, сваё адчуванне свету Я.Купалы. А ў канцы семінара педагогі атрымалі мажлівасць выехаць у адзін з філіялаў музея — Акопы, дзе вучоныя расказалі больш падрабязна пра пецярбургскі перыяд творчасці паэта.

— Чым яшчэ адметнае жыццё музея апошняга часу?

— Нядаўна адкрыты новы філіял музея ў Маладзечанскім раёне — "Яхімаўшчына". Ён ужо чацвёрты па ліку (раней створаны філіялы "Вязынка", "Ляўкі", "Акопы"). Экспазіцыя расказвае пра нараджэнне Я.Купалы як нацыянальнага паэта. Менавіта ў вёсцы Яхімаўшчына ў 1906-1907 гг. Я.Купала рыхтаваў свой першы паэтычны зборнік "Жалейка".

Размяшчаецца экспазіцыя ў трох залах, адзін з якіх — мемарыяльны пакой. Тут жыў, мроіў, тварыў пясняр...

Яшчэ адна навіна: у нашым музеі ў сувязі з купалаўскімі днямі адкрыта выстаўка з фондаў музея "Як крыніца, рвецца, льецца з сэрца песня". Мэта выстаўкі — паказаць адлюстраванне творчасці паэта, яго самога як асобы ў творчасці беларускіх мастакоў. Дэманструюцца партрэты Я.Купалы, работы мастакоў рэспублікі, ілюстрацыі да яго твораў, выданні твораў паэта, ілюстраваныя беларускімі мастакамі. Дарэчы, гэтыя кнігі атрымалі дыпломы, іншыя ўзнагароды на міжнародных конкурсах па мастацкім афармленні кнігі.

— А ці ёсць у навуковых супрацоўнікаў музея новыя цікавыя задумкі?

— Да 120-годдзя з дня нараджэння паэта, якое будзе шырока адзначацца ў наступным годзе, плануем ушанаваць мясціны, звязаныя з жыццём і творчасцю Янкі Купалы, стварыць новую перасоўную выстаўку. Плануецца таксама рээкспазіцыя літаратурнай часткі музея ў філіяле "Вязынка". Наперадзе — новыя сустрэчы з прыхільнікамі творчасці вялікага песняра. Вокны Купалавага дома будуць па-ранейшаму свяціць людзям, вабячы ў свет паэта з яго марамі, спадзяваннямі, высокаю малітваю за Беларусь:

"Малюся я небу,
зямлі і прастору,
Магутнаму Богу —
усясвету малюся,
Ва ўсякай прыгодзе,
ва ўсякую пору
За родны загон Беларусі!".

(Я.Купала. Верш "Мая малітва")

Святлана МІЦКЕВІЧ.

Для вас, настаўнікі, вучні

Карпілаўкі вада крынічная

Новае пра Ядвігіна Ш.

У беларускім літаратуразнаўстве Уладзімір Ільіч Содаль больш вядомы як біёграф Францішка Багушэвіча. Аднак апошнім часам пошук гэтага даследчыка і пісьменніка прасцёрся на іншыя постаці нашай літаратурнай мінуўшчыны. Пабачыла свет яго новая кніжка "Карпілаўка".

Што такое лагойская Карпілаўка з пункту гледжання аўтара? Звычайнае селішча, якіх шмат на беларускай карце. Але ў той жа час гэта — і мясціна нацыянальнага пакланення: тут, у маляўнічым кутку пад Радашковічамі, правёў свае лепшыя гады адзін з пачынальнікаў беларускай прозы, пісьменнік і палітычны дзеяч Антон Лявіцкі (Ядвігін Ш.).

Не закранаючы палітычных поглядаў Ядвігіна Ш, аўтар кнігі даследуе вытокі душэўнага багацця гэтай асобы. І перш за ўсё адзначае вялікі ўплыў, які аказала на фарміраванне любові да Беларусі ў маладога Лявіцкага прыгажосць родных мясцін.

"З усіх бакоў сядзібу атуляў лес. У нізовіне, у лясных абдымках, бруілася-гаманіла віхляючы на карнявішчах, ручаінка з крынічкай. З поўначы, як баба-векавуха, расселася вялізная гара. На самым версе гары — магутны Дуб-Дзядуля. Магутны прысадзісты дуб красаваўся і паблізу гары. Пара дубоў і пры крынічцы. Непадалёку рознакалерная лугавіна з азярцом. І над ўсёй гэтай прыгажосцю і цішай — глыбокае блакітнае неба з белымі ватнымі, нібы ярачкі, хмуркамі, аблачынкамі..."

Мова Содаля — сакавітая, яна нясе павеў цяпла, плавіць лёд занядбання. Чытаеш, і хочацца ісці насустрач таму, хто сваім талентам пракладваў на пачатку мінулага стагоддзя шлях да нацыянальнай годнасці і незалежнасці. Паволі, разам з аўтарам, перажываеш усё тое, што хвалявала Ядвігіна Ш., адкрываеш для сябе сцяжыны, якімі ён некалі хадзіў, даведваешся пра яго родных, сяброў і паплечнікаў.

Адметнасць "Карпілаўкі" ў тым, што, рыхтуючы яе, Уладзімір Ільіч амаль не карыстаўся апасродкаванымі, ужо вядомымі фактамі. У аснове кнігі — асабісты аўтарскі пошук, яго сустрэчы і перапіска з роднымі Ядвігіна Ш., знаёмымі, даследаванні архіўных дакументаў, шмат фотакартак.

Чытаючы гэты невялічкі па аб'ёме твор, адкрываеш таксама невядомыя факты з жыцця Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Палуты Бадуновай. Душэўным і добрым увогуле паўстае Язэп Лёсік, які зачасціў у Карпілаўку ў 1917 годзе: "Ён у траўні вярнуўся з Сібіры, але адразу ж, як патрапіў у Мінск, укруціўся ў вір грамадскага і палітычнага жыцця. Яму таксама хацелася хоць раз пабачыць родную Беларусь вольнаю. А час спрыяў. Дзеля гэтага ён не шкадаваў ні сілы, ні здароўя. Яму лёсіла напаткаць і такую ж апантаную Беларуссю дзяўчыну. Гэтай дзяўчынай сталася Ванда Лявіцкая". Адносіны з Ядвігіным Ш. склаліся даволі прыязныя. Лёсік і сам пісаў. Таму творчасць свайго цесця цаніў высока.

Кожны эпізод з жыцця пісьменніка, кожную яго сустрэчу ці то з радашковіцкім урачом Янам Офенбергам, ці то з беларускамоўным ксяндзом Янам Вольскім, ці то з іншымі наведвальнікамі Карпілаўкі Содаль апісвае ў вышэйшай меры душэўна, рупіцца пра дакладнасць кожнай дробязі. І калі ў канцы твора ён вымушаны падвесці чытача да развітання з Ядвігіным Ш., становіцца зразумелым, якога Сына страціла Беларусь. Гэта, бадай, і ёсць галоўнае значэнне "Карпілаўкі".

Напэўна, тут можна было б і скончыць, але нельга не сказаць і пра наступнае. Уладзімір Ільіч выдаў важную для дзяржавы кніжку за ўласны кошт. Яго папярэднія захады наконт далучэння да гэтай справы аддзела культуры Лагойскага райвыканкама не далі вынікаў, а аддзел адукацыі пасля ўжо яе выхаду ў свет "паспрыяў": узяў дзесятак кніжак на рэалізацыю. Такім чынам, мясцовая ўлада адхрысцілася ад прыватнай ініцыятывы, і лагойскія вучні цяпер не хутка даведаюцца аб жыццёвых пуцявінах свайго славутага земляка. Хаця кніга магла б стаць не толькі добрым падарункам на выпускным балі, а і вучэбным дапаможнікам для выкладчыкаў літаратуры ў школе. Гэтая акалічнасць дазваляе звярнуцца да тых, хто па-сапраўднаму любіць і шануе творчасць Ядвігіна Ш.: калі будзе жаданне набыць "Карпілаўку", званіце Уладзіміру Ільічу Содалю ў Мінск па тэлефоне 264-78-48. Аўтар прадае кнігу даволі танна.

Віктар ХУРСІК.

Рыжыкі

(Апавяданне)

Восеньскія вечары ды ночы — сапраўдная пакута для старых людзей. Чытаць і глядзець немагчыма, бо слепнуць вочы. Не спіцца, бо бяссонне. А ноч — як год. Застаецца адзінае — успамінаць калег па працы, былых вучняў. Тым і жывуць старыя.

Зрэдку непакоіць тэлефон. Як сёння. "Школа слухае", — зняўшы трубку, гаворыць Андрэй Пятровіч.

— Ну, што "школа слухала"? — пытае жонка.

Былы дырэктар толькі ўздыхнуў: не забываецца мінулае — тое, чаму прысвяціў жыццё. А Паліне Мікалаеўне адказаў: "Чакай гасцей, зараз будуць твае незабыўныя "апосталы", ці, як ты іх яшчэ называла "рыжыкі".

— А, Вялікі Божа, — успляснула рукамі жанчына, — радасць якая! — І паспяшалася агледзець кватэру. А госці ўжо на парозе...

— Дабро ў гэтую хату! — заракаталі, запоўніўшы моцнымі галасамі пакоі, унеслі хваёвы водар і сланечнікавае ззянне, паколькі былі яны, госці, рыжымі. Шчыра пацалавалі гаспадыню, паціснулі старэчую руку гаспадара.

— Каб не хваляваліся, — прамовіў Павел. — Мы транзітам, наперадзе — шлях у сталіцу. Вязём здабыткі навацый, што выпрабавалі на раздоллі палёў ды ў лясных нетрах.

Святлейшы "рыжык" быў кіраўніком унітарнага прадпрыемства, а больш рыжы — загадваў лясгасам. Спачатку, як водзіцца, тары-бары, потым пра здароўе і сямейныя справы.

— Ад гэтага ляснога валацугі збегла ў горад яго краля, — зрабіў выснову Пятро. — Не вытрымала ляснога шуму, але ў падарунак пакінула спадкаеміцу. А ў мяне, як у добрых людзей: хлопчык і дзяўчынка, ужо школьнікі.

— І адзін жывеш? — спалохалася Паліна Мікалаеўна.

— Не хвалюйцеся, — супакоіў Павел. — Злавіў такую чарнабурку, што на свеце прыгажэй і не бывае.

Размовы былі доўгімі, усе распытвалі адзін аднаго. Раптам госці ўсклікнулі.

— Хвіліначку! — і на выхад...

Вярнуліся з падарункамі: дзве скрыні з ігрушамі ды яблыкамі, варэння шмат рознага, нізкі сушаных баравікоў. У адзін голас урачыста прамовілі: маўляў, удзячнасць ад нашых жанок за выхаванне... І развіталіся, дамовіўшыся пра новую сустрэчу пасля нарады.

Калі яны, шумлівыя, мужныя, узнёслыя, пакінулі кватэру, стала незвычайна ціха і быццам пацямнела...

— Ну што ты на гэта скажаш? — першай загаварыла Паліна Мікалаеўна.

— Не скажу, а запытаю, — прамовіў Андрэй Пятровіч. — Адкажы, чаму ў нас ёсць вось такія кіраўнікі — памяркоўныя, разумныя, гаспадарлівыя, а вёска не багацее?..

І заспрачаліся — гуманітарый з біёлагам.

— Ты, чалавеча, уцям сабе, што не ўсё залежыць ад такіх малайцоў... Прычына ў іншым: запусцілі мы зямлю-матухну — мала давалі, а шмат бралі. А яе не накорміш абяцанкамі. І што гаварыў Пятро?.. Я запомніла і магу слова ў слова пераказаць.

У прыродзе існуюць дзве супрацьлеглыя сілы: адна — сіла рэгенерацыі, якая напаўняе ўсё жыццём і рухам, яна — прадуктыўная, карысная і жыватворная. Гэта — сіла жыцця.

У процівагу ёй дэгенерацыя ёсць дынаміка разбуральнасці, яна вядзе да распаду, стымулюе ды паскарае разлажэнне і гніенне, забруджванне і атручванне, што прыносіць хваробы... Вось і ўсё... Зразумеў? — тлумачыла Паліна Мікалаеўна быццам якому двоечніку. А Андрэй Пятровіч згубіў сэнс яе ўпартага тлумачэння і толькі здзіўляўся яе ўменню ўсё даводзіць да яснасці.

Ёсць у гэтай настаўніцы іскра Божая. І гэта менавіта яна ў свой час прыблізіла, прытуліла, а потым і ў калектыў прыняла двух адрынутых, над якімі насміхаліся, нават здзекаваліся. Яны сталі людзьмі паважанымі, і вось толькі гадзіну таму былі тут. Удзячныя за ўсё.

А Паліна Мікалаеўна памаўчала, пакуль муж выходзіў са сваёй задуменнасці, і працягвала:

— А залежыць усё ў жыцці ад таго, што ў вучоных мае назву "мікраарганізмы". Патрэба, каб усе пра гэта ведалі, а не толькі "рыжыкі". Мабыць таму і запрасілі нашых хлопцаў на сімпозіум. І я дорага дала б за тое, каб іх паслухаць.

— Не хвалюйся, растлумачаць і дакажуць, — усміхнуўся Андрэй Пятровіч, — бо яны ж прайшлі тваю школу... А ведаеш, калі сустракаешся з такімі малайцамі, не страшна і паміраць — застануцца надзейныя, разумныя і працавітыя людзі...

— Ну, не, — запярэчыла Паліна Мікалаеўна. — Я хацела б, каб Усявышні даў магчымасць пабачыць усё. І як тая рэгенератыўная сіла яшчэ падзейнічае на нас, нашых дзяцей і вучняў...

На гэтым пагадзіліся і супыніліся, каб абысці бяссонніцу, скараціць ноч. Вялікі цуд гэта — узаемаразуменне і згода ў старасці. Шчасце — адно на дваіх.

Уладзімір КАРАЛЬКОЎ,
ветэран вайны і педпрацы, выдатнік асветы БССР, СССР.

Адміністрацыя Партызанскага раёна Мінска, аддзел адукацыі і калектыў сярэдняй школы № 10 смуткуюць з прычыны смерці заслужанага настаўніка БССР, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны, былога дырэктара сярэдняй школы № 10 УРУБЛЕЎСКАГА Яўгена Аляксандравіча, а таксама выказваюць спачуванне родным і блізкім памерлага.

Лексіс

Пра разнабой у выкарыстанні тэрмінаў і іх мэтазгоднасць

Для таго, каб падручнік адпавядаў свайму прызначэнню, патрэбны не толькі навукова абгрунтаваныя адбор і падача тэарэтычнага ды ілюстрацыйнага матэрыялу, прадуманая сістэма практыкаванняў, але і дакладнае, мэтазгоднае выкарыстанне тэрмінаў.

Як ВЯДОМА, цяпер (у адрозненне ад мінулых дзесяцігоддзяў) навучанне беларускай мове адбываецца на аснове падручнікаў і дапаможнікаў, падрыхтаваных некалькімі аўтарскімі суполкамі. Пашырэнне кола аўтараў, удзел многіх кваліфікаваных лінгвістаў у стварэнні навучальнай літаратуры, безумоўна, спрыяе павышэнню яе навукова-метадычнага ўзроўню. Разам з тым гэтая шматаўтарнасць — адна з прычын пэўнай нескаардынаванасці выкладу тэарэтычных звестак у розных падручніках, непаслядоўнасці, неаднастайнасці тэрмінаўжывання.

Так, у падручніках беларускай мовы прапануюцца варыянты ці сінонімы (на першае месца ставім больш прыдатны): *аўдыраванне — аўдзіраванне, афіцыйна-справавая лексіка — афіцыйна-дзелавы стыль, дзейная асоба — дзеючая асоба, няпэўныя займеннікі — неазначальныя займеннікі, паяснёнае слова — паясняемае слова, самастойная (паўназначная) часціна мовы — знамянальная часціна мовы* і інш.

Разгледзім адзін прыклад больш падрабязна. У падручніках беларускай мовы назіраецца разнабой пры выкарыстанні даўняга граматычнага тэрміна — *дзеепрыметнікавы зварот і дзеепрыметны зварот*. Перавагу трэба аддаваць першаму варыянту; як адзіную норму яго кадыфікуюць "Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў" (Мн., 1990) П.У.Сцяцко, М.Ф.Гуліцкага, Л.А.Антанюк і "Русско-белорусский словарь лингвистических терминов" (Мн., 1988) пад рэдакцыяй М.В.Бірылы і П.У.Сцяцко.

Форма *дзеепрыметнікавы* адлюстроўвае спецыфіку беларускага тэрмінаўтварэння, яе натуральнасць і заканамернасць пацвярджаецца аналагічнымі вытворамі ад назваў іншых часцін мовы: назоўнік — *назоўнікавы, прыметнік — прыметнікавы, лічэбнік — лічэбнікавы, займеннік — займеннікавы* і г.д.

Варыянт *дзеепрыметны* ўзнік пад уплывам рускага *причастный*. Дарэчы, у рускай мове ад назваў некаторых граматычных класаў прыметнікі ўвогуле не ўтвараюцца. У такім разе непазбежны зварот да запазычанай лексікі. Напрыклад: *существительное* (назва часціны мовы) — *субстантивный* (адпаведны прыметнік), *прилагательное* (назва часціны мовы) — *адъективный* (адпаведны прыметнік).

Не ўзяўшы пад увагу гэтай акалічнасці, некаторыя беларускія лінгвісты — следам за рускімі — часам без патрэбы ўжываюць тэрміны "субстантыўныя словазлучэнні", "ад'ектыўныя словазлучэнні" або "словазлучэнні з назоўнікам у ролі галоўнага слова", "словазлучэнні з прыметнікам у ролі галоўнага слова" замест зручнейшых (асабліва ў школьным навучанні) "назоўнікавыя словазлучэнні", "прыметнікавыя словазлучэнні".

Мы закранулі дзеепрыметнік толькі ў адносінах яго назвы як словатваральнай базы некаторых лінгвістычных тэрмінаў. Увогуле ж дзеепрыметнік у беларускай мове ўяўляе значную цяжкасць для вывучэння і практычнага выкарыстання. Не даведзена да канца яго навуковае даследаванне, не кадыфікаваны ў якасці нарматыўных спецыфічныя формы, напрыклад, *кіраваны, калыханы, разгляданы* як адпаведнікі рускіх *управляемый, колышемый, рассматриваемый*.

Традыцыйна адрозніваюць неспрагальныя (інфінітыў, дзеепрыметнік, дзеепрыслоўе) і спрагальныя, асабовыя формы дзеяслова. У навуковых граматыках формы першай групы маюць і іншыя назвы: вербоіды, нефінітныя формы дзеяслова.

А вось адна з самых новых лінгвістычных прац — "Современный русский язык. Теория, анализ языковых единиц" (М., 2001) разглядае дзеепрыметнік ("причастие") і дзеепрыслоўе ("деепричастие") як самастойныя сінкрэтычныя часціны мовы, г.зн. якія аб'ядноўваюць адпаведна прыкметы дзеяслова і прыметніка, дзеяслова і прыслоўя. Такім чынам, дзеепрыметнікі і дзеепрыслоў і выходзяць за межы ўласна дзеяслова.

Некаторыя беларускія лінгвісты і метадысты, у прыватнасці аўтары падручніка "Беларуская мова" для сёмага класа школ з рускай мовай навучання (Мн., 1997) і "Праграмы сярэдняй агульнаадукацыйнай школы з рускай мовай навучання. Беларуская мова. 5-11 класы". (Мн., 2000), акрэсліваюць дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе як **асобыя формы дзеяслова.**

Абгрунтоўваючы сваю пазіцыю, аўтары гэтага падручніка падаюць і распрацоўваюць дапаможную тэму пад назваю "Асабовыя і асобыя формы дзеяслова". Адзначаецца, што дзеяслоў мае некалькі формаў: 1) неазначальную, 2) асабовыя, 3) асобыя.

Няцяжка заўважыць, што колькасць відаў пададзеных у параграфе формаў (3) не адпавядае ліку названых у загалоўку (2). Адна форма дзеяслова — неазначальная — апынаецца па-за рамкамі класіфікацыі. І ўжо гэта сведчыць пра няслушнасць прапанаванай групоўкі. Неазначальную форму трэба таксама аднесці (паводле тэрміналогіі падручніка) да "асобых".

А цяпер — што да правамернасці тэрміна "асобыя формы дзеяслова". У беларускай мове функцыянальна-стылістычны статус слова *асобы* не атрымаў бясспрэчнага акрэслення. Але з якім бы значэннем ні ўспрымалася гэтае слова — "адметны, асаблівы" ці "асобны" (не згадваем "асобага аддзела"), яно не падыходзіць як граматычны тэрмін. Па сутнасці, усякая форма ёсць нешта адметнае, асобнае. Асобныя і асаблівыя формы існуюць у розных часцінах мовы. Дый у дзеяслова тая самая **асабовая** форма адначасова з'яўляецца **асобай**.

Словазлучэнне *асобыя формы дзеяслова*, тым болей у супастаўленні (яно выявілася і ў назве параграфа "Асабовыя і асобыя формы дзеяслова"), не з'яўляецца тэрміналагічным, у ім не адлюстравана істотная прыкмета пэўнай катэгорыі слоў, як гэта ёсць, напрыклад, у тэрміне "неспрагальныя формы дзеяслова".

У адпаведнасці з прыведзенай кваліфікацыяй дзеепрыметніка і дзепрыслоўя аўтары згаданага школьнага падручніка вымушаныя былі даць практыкаванне, якое мае на мэце дапамагчы вучням зразумець і засвоіць словы *асабовы* і *асобы*. Пабочным негатыўным вынікам гэтага стала ўскладненне і без таго цяжкай працы над раздзелам "Дзеепрыметнік".

Зрэшты, каб не наўмысна роблены акцэнт на аднакаранёвіках *асабовы* і *асобы* і міжвольна ўзніклая, непажаданая тут паранімія, дык само слова *асобы* (лепш: *асобны*) магло б выкарыстоўвацца пры характарыстыцы дзеепрыметніка і дзеепрыслоўя ды ўспрымаецца нароўні з іншымі агульнаўжывальнымі словамі.

Увядзенне ў школьны ўжытак тэрміна *асобыя формы дзеяслова* не ёсць развіццё тэорыі гэтай часціны мовы ці ўзбагачэнне методыкі яе выкладання, а таму не з'яўляецца навукова і практычна мэтазгодным.

Алесь КАЎРУС,
дацэнт БДПУ імя Максіма Танка, кандыдат філалагічных навук.

Выставы

Случчына шчодрая на таленты

Спрадвеку славілася Случчына сваімі пісьменнікамі, паэтамі, крытыкамі. Яна — радзіма Міхаіла Арсеньевіча Лазарука, знакамітага крытыка, літаратуразнаўцы, педагога, доктара філалагічных навук, прафесара, члена-карэспандэнта НАНБ, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Да 75-годдзя з дня нараджэння М.Лазарука ў бібліятэцы — філіяле № 1 Слуцкай гарадской цэнтральнай бібліятэчнай сістэмы — былі арганізаваны выстава "Нястомны працаўнік асветы" і вечарына памяці "Дала мне маці гэту мову".

На вечарыну былі запрошаны чытачы, бібліятэкары, настаўнікі, родныя і блізкія М.Лазарука. Сваімі ўспамінамі пра Міхаіла Арсеньевіча падзялілася яго жонка Тамара Канстанцінаўна. Тамара Арсеньеўна Клепікава, сястра М.Лазарука, расказала пра яго дзіцячыя і юнацкія гады. Удзел у вечарыне прыняў доктар філалагічных навук, загадчык лабараторыі літаратурнай адукацыі Алесь Іванавіч Бельскі, які працягвае справу і задумкі Міхаіла Арсеньевіча. Цікавым было выступленне вядучага навуковага супрацоўніка Нацыянальнага інстытута адукацыі, паплечніка Лазарука Міхаіла Сцяпанавіча Крота. Ён расказаў пра творчы і жыццёвы шлях Міхаіла Арсеньевіча як вучонага і педагога.

Са словамі ўдзячнасці ад імя прысутных выступіла Зоя Іванаўна Падліпская, настаўніца беларускай мовы і літаратуры, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, кіраўнік гуртка "Парасткі". На вечарыне прагучалі вершы пляменніка Міхаіла Арсеньевіча Ігара Клепікава, якія былі напісаны ў дзень смерці вучонага.

Калегі М.Лазарука падаравалі бібліятэцы метадычную літаратуру, кнігі і падручнікі пад яго рэдакцыяй.

Галіна САСІНОВІЧ,
загадчыца бібліятэкі — філіяла № 1 Слуцкай гарадской ЦБС.

Спорт

На рынг выходзяць студэнты

Да самых цікавых відаў спорту можа быць аднесены бокс. І аб гэтым асабліва сведчыць наступны матэрыял.

У праграме спартакіяды сярод вышэйшых навучальных устаноў, якую праводзіць Рэспубліканскі цэнтр фізічнага выхавання і спорту навучэнцаў і студэнтаў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, вельмі цікава праходзяць спаборніцтвы баксёраў. Свае адносіны да гэтага віду спорту ў Магілёве вызначалі 67 атлетаў з 11 каманд. У іх ліку — практычна ўвесь рэзерв галоўнай каманды — два майстры спорту міжнароднага класа, восем майстроў, 21 кандыдат.

Па традыцыі ў дзвюх намінацыях — камандным і асабістым заліку — падводзіліся вынікі.

У катэгорыі да 48 кг перамогу атрымаў Канстанцін Сахарук з Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі. У сваіх вагавых катэгорыях 51, 54, 57, 60, 63,5, 71, 75, 81, 91 кг удала выступілі Пётр Карачун, Дзмітрый Мельнікаў з гэтай жа ВНУ, Дзмітрый Трус, Міхаіл Бянускі, Вячаслаў Пашкоў, Аляксандр Палуянаў, Павел Сямёнаў з Міжнароднага гуманітарна-эканамічнага інстытута, Кірыл Лопухаў і Андрэй Жураўкоў з Магілёўскага дзяржаўнага універсітэта, Канстанцін Тупацілаў з Беларускай дзяржаўнай акадэміі фізічнай культуры.

У спаборніцтве сярод дружын у першай групе ВНУ перамагла Беларуская дзяржаўная акадэмія фізічнай культуры. На другім і трэцім месцы адпаведна Магілёўскі і Брэсцкі дзяржаўныя універсітэты.

Прызёрамі другой групы з'яўляюцца: Беларуская дзяржаўная політэхнічная акадэмія, дзяржаўныя педагагічны і эканамічны універсітэты.

У трэцяй групе выйгралі Міжнародны гуманітарна-эканамічны інстытут, а таксама Беларускі дзяржаўны агратэхнічны і Магілёўскі дзяржаўны тэхналагічны універсітэты.

Спаборніцтвы праведзены на добрым спартыўным узроўні. Асаблівы інтарэс выклікаў ва ўсіх прысутных паядынак, які адбыўся паміж баксёрамі Сямёнам Рамаnoўскім і Вячаславам Пашковым з Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта і Міжнароднага гуманітарна-эканамічнага інстытута ў вагавай катэгорыі 60 кг. З лікам 2:1 выйграў апошні.

Такое цікавае завяршэнне меў толькі гэты бой. Астатнія ж фінальныя схваткі закончыліся датэрмінова.

Варта зазначыць, што да нядаўняга часу студэнцкі бокс не меў асаблівага распаўсюджання. У гэтым накірунку ў апошнія два гады зроблены пэўны крок наперад. Таму пацвярджэнне — старт, які адбыўся ў Магілёве. І ёсць усе надзеі на тое, што ён будзе развівацца яшчэ больш актыўна.

Пётр ШУБЯНОК.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі — 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Святлана БЕНЬ.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №4055
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 18.7.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.